

BES^eDA

E L E K T R O N S K A K N J I G A

Ivan Cankar

Za narodov blagor

Komedija v štirih dejanjih

O M N I B U S

BES^eDA

Ivan Cankar

ZA NARODOV BLAGOR

Komedija v štirih dejanjih

To izdajo pripravil

Franko Luin

franko@omnibus.se

ISBN 91-7301-039-1

beseda@omnibus.se

www.omnibus.se/beseda

OSEBE

ALEKSIJ pl. GORNIK

DR ANTON GROZD, *dež. poslanec, obč. svetnik itd.*

KATARINA, *njegova žena*

MATILDA, *njegova nečakinja*

DR. PAVEL GRUDEN, *drž. poslanec. ob. svetnik itd.*

HELENA, *njegova žena*

JOŽEF MRMOLJA } *obč. svetnika*

KLANDER

MRMOLJEVKA

JULIJAN ŠČUKA, *žurnalist*

SIRATKA, *literat*

FRAN KADIVEC, *jurist, sorodnik Grozdov*

Profesor KREMŽAR

STEBELCE, *poet*

Slabo oblečen mlad človek

Hišna pri GRUDNOVIH

Občinski svetniki

PRVO DEJANJE

Pri Grozdovih; dostojno opravljen salon; na desni spredaj vhod v domače sobe, v ozadju vrata v obednico; na levi okno, spredaj poleg okna majhna mizica z zofo in dvema stoloma; miza s stoli spredaj proti levi. Na steni v ozadju sliki Bleiweisa in Vodnika.

1. PRIZOR

Grozd in njegova žena; pri oknu Ščuka, Siratka in Kadivec. Mrmolja in troje občinskih svetnikov v frakovih stoje resno in svečano pred Grozdom, ki se zdi raztresen in nervozen.

Mrmolja *nadaljuje slovesen govor*

... Tako je torej današnji dan — dan veselja in svečanih občutkov za ves naš mili narod, za vso našo lepo domovino. Brez števila hvaležnih src pošilja danes ob vaši **šestdesetletnici** vroče želje k Vsegamogočnemu, da vas ohrani še mnoga leta tistemu narodu, kateremu ste posvetili vse svoje moči in zmožnosti in kateremu ste darovali toli in tolikrat svoje osebne interese, svoje telesno zdravje in svoj duševni mir. Smelo rečem, da leži na vsem, kar se je ustvarilo v teku zadnjih dvajsetih let velikega in blagoplodnega, blagoslov vaših

rok, znoj vašega truda. Po božji previdnosti vstajajo narodu v najtežjih časih nesebični možje, ki ga vodijo s krepko rokó mimo vseh nevarnosti in prek vseh nezgod po poti napredka do zaželenih smotrov. Izmed teh mož — in ne zadnji izmed njih — je naš dr. Grozd, — ste vi. Narod se čuti srečnega, da vam more izraziti svojo globoko zahvalo, svojo neomejeno vdanost, čuti se srečnega, da vas vidi po tolikih viharjih, tolikih mukah še vedno čilega in mladega na braniku narodovih pravic. Zatorej dovolite, da vam zakličem v imenu vsega naroda — v prvi vrsti v imenu meščanskega društva in društva hišnih posestnikov —

Siratka vstane in zamahne z roko skozi okno

Bog vas ohrani vaši velespoštovani rodbini in narodu našemu, Bog vas živi še mnoga leta!

Zunaj pod oknom burno klicanje: »Živio!«

Grozd

Presenetil me je ... ljubo presenetil ta nenadni in nezasluženi izraz narodove dobrohotnosti. Verjemite mi, da sem delal, kolikor je bilo v moji moči ... da nisem gledal nikoli ne na desno in ne na levo, ne na **svojo** korist in sploh ne na zasebno korist tega ali onega ...

Ščuka

... temveč na korist naroda.

Siratka

} Takó je.

Mrmolja

Grozd

s poudarkom

Na korist naroda!

Prekine svoj prejšnji svečani ton; hladno.

Sprejmite mojo iskreno zahvalo, v imenu mojem in moje rodbine.

Se obrne od Mrmolje; ženi v ospredju, hitro in manj glasno.

Jaz zahtevam, da se Matilda preparira na svojo vlogo, kakor se spodobi. Obleče naj se dobro: vrat odkrit in gole roke! Opredel naj ga, omreži in ovi-
je; Gornik je tepec. Pojdi!

Katarina odide. Mrmolja in drugi so se vtem pridružili Siratki, Ščuki in Kadivcu.

2. PRIZOR

Prejšnji brez Katarine

- Ščuka** *Mrmolji*
Koliko časa pa ste se učili?
- Grozd** Pustite neumnosti!
Zunaj novo klicanje; Grozd odide — dvoje občinskih svetnikov za njim — vsi skozi obednico. Ostali ostanejo, Siratka gleda skozi okno.
- Mrmolja** Lepi so taki dnevi. Človek se čuti idealnega in nekaka svetloba ... nekaka gorkota ...
- Ščuka** Nehajte, saj ne govorite z narodom.
- Siratka** *Ščuki*
Ali si ga že videl?
- Ščuka** Koga?
- Kadivec** Njega, drugega ni.
- Ščuka** Gornika torej. Videl sem ga: debel človek je.

Prvi občinski svetnik *jako resno*

Jaz mislim, da bo njegov prihod ... tako rekoč njegov nastop v našem javnem življenju v nenavaden blagor ... mislim namreč, na veliko korist celokupnega naroda.

Ščuka Kako pa pridete do tega?

Prvi občinski svetnik *prestrašen*

Ne ... jaz le tako mislim ... oprostite ...

Siratka St! ... pozor!

Spodaj so utihnili; slišijo se posamezne, nerazumljive besede Grozda, ki govori na balkonu v obednici.

Ščuka *zamahuje z roko*

Na-ród ... delo-vánje ... na-ród ... nèse-bičnost ...

Mrmolji

Čemu pa mislite, da kriče ti ljudje tam doli?

Mrmolja Meni se zdi, da je to eden najvažnejših trenutkov v razvoju našega naroda.

Ščuka *Siratki*

Ali si ga to tudi naučil?

Mrmolja vstane ozlovoljen ter odide v obednico; za njim prvi občinski svetnik.

3. PRIZOR

Ščuka, Siratka, Kadivec

Siratka Nocoj si posebno grenak.

Ščuka Nervoznost se je polastila tudi mene. Zdaj gre namreč za velike reči.

Kadivec Za velike reči gre.

- Ščuka** Ti torej spoznavaš, zato si prepaden. Ali zvonijo pred njim, ali za njim?
- Siratka** Na kakšen način?
- Ščuka** No, jaz si tako predstavljam. To bi moralo biti. Godci spredaj in godci zadaj, koder hodi in kamor sede. Ali ne potuje kakor kralj po deželi? Današnje slavlje je namenjeno njemu, ne Grozdu.
- Siratka** Ti ne gledaš stvari s tistega stališča, s katerega jo je treba gledati. Upoštevati je namreč treba celokupno korist narodovo.
- Ščuka** *vstane*
Vrag te vzemi!
V obednici zazvene kozarci; Grozd iz obednice.

4. PRIZOR

Prejšnji, Grozd

- Grozd** Ali ne izvolite kozarec vina v obednici, gospod Siratka?
- Siratka se pokloni in odide v obednico.*
- Grozd** Gospod Ščuka, prosim!
- Pozove ga k sebi; Kadivec odide za Siratko.*
- Vi ste v zadnjem času napravili toliko neumnosti, da jih je skoro preveč. Kdo vam je pravil tisto reč o Golobu? Kdo vam je pravil tisto laž?
- Ščuka** *govori ves čas zelo mirno in resno*
Laži mi ni pravil nihče in sploh ne gre za to, kdo mi je pravil tisto stvar. Ali je resnična ali ni resnična, o tem ni govorjenja. Če komu koristi ali če

komu škoduje, tudi to je vseeno: povedati jo je treba ljudem.

Grozd *sede*

Vi ste nervozni, — izmed tistih ljudi ste, ki vohajo in tipajo okoli stvari, ki jih nič ne brigajo, brskajo nepoklicani po tujem blatu in se potem čudijo, če dobe zaslužen brco.

Ščuka To ne spada sem. Kdo ga je uničil? — to je vprašanje.

Grozd Nihče ne umrje naravne smrti ... Golob je mrtev in postavimo mu spomenik; to je vse, kar se da storiti, — in vse, kar je potrebno.

Ščuka Če ste nedolžni nad njim, zakaj se bojite njegovih pisem? — On je bil pošten človek.

Grozd Revolucionar je bil. Jaz ne dajem kruha ljudem, da bi mi rasli čez rame, da bi delali proti meni. Prvo je meni **moj** blagor. To upoštevajte, prosim!

Ščuka Jaz imam svojo vest in svoje prepričanje.

Grozd Žurnalist ne sme imeti prepričanja! ... Tisti nepotrebni članek o Golobu torej lepo spravite in ne vznemirjajte ljudi z idealnimi ekstravagancami; to je zastarelo. Kdor hoče biti samostojen, mora biti pripravljen na stradanje. Golob je stradal in izstradal, kakor je hotel; to ne briga dalje nikogar in mene in vas najmanj.

Ščuka Tedaj ste ubili človečnost. —

Grozd Je ni bilo nikoli ...

Vstane, jako hladno.

Vi ste v moji službi, to sem vam hotel povedati. Uvažujem vas, ker ste nadarjen človek; ali rabíte

to nadarjenost, kakor vam je plačana. Na ta način bo vse v redu. Brzdajte se in glejte, da me ne spravite v položaj, ki bi bil siten ne meni, temveč vam. Tako je torej reč končana.

Odhaja; ozre se še enkrat po Ščuki.

Povabil sem vas nocoj na večerjo.

Gre proti sobi na desni spredaj.

Ščuka

ko odhaja

Res, čas je, da bi bila stvar v redu!

Odide počasi v obednico.

5. PRIZOR

Grozd; Katarina in Matilda (iz sobe na desni)

Grozd Dolgo sta rabili.

Matildi.

Čemu pa so potrebne te čipke na prsih?

Matilda Jaz tudi ne vem, čemu so potrebne, striček, ali ker so že gori, mislim, da jih pustimo.

Grozd Pričakujem, Matilda, da boš napravila svojo stvar, kakor se spodobi. Gornik je človek neokreten, preprost, in zdi se mi, da ne zahteva veliko. Ker je neokreten in preprost, mu ugaja najbrž razbrzdanost in koketnost. To uvažuj! V ta namen bi bilo dobro, da bi bila tvoja toaleta še bolj enostavna ...

Katarina Anton!

Grozd Nisem te ogovarjal... Frizura bi bila lahko bolj nemarna ... par kodrov naj bi viselo na čelo ... samo na eni strani; to napravi vtis predrznosti. In o priliki se daj za minuto na poezijo, na sentimental-

nost, tudi to je koristno. Ali ne več kot za minuto.

Matilda Ne bojte se zame, striček; jaz mislim, da imam veliko daru za komedijo, in tudi veselja imam zanjo ... Prosim vas, tetka, ne bodite žalostni; kaj ne vidite, da igramo samo komedijo?

Groz *Matildi*

Zdi se mi, da me ne razumeš dobro.

Kadivec pride iz obednice, pogleda v salon ter se vrne.

Matilda Ne samó komedijo?

Katarina Jaz se bojim zate, Matilda.

Groz Odloži za nocoj svoj pusti obraz.

Matildi.

Pazi se torej, premisli vsak pogled in vsako gesto. Zvečer pride Grudnovka, in Grudnovka je lepa ženska ... Delaj, kakor sem ti povedal!

Odide v obednico.

6. PRIZOR

Matilda, Katarina, potem Kadivec

Katarina *otožno:*

Matilda!

Matilda *z glasnim smehom*

Ali, tetka!

Kadivec *hitro iz obednice*

Matilda! Vprašam te pri živem Bogu ... zdi se mi, da se tod nekaj prede ... Protestiram proti tvojemu razžaljivemu smehu! Kaj se godi? Na dan z besedo!

- Matilda** *afektirano*
Dragi France, bratranec moj ...
- Kadivec** Vrag ti vzemi bratranca ... Oprostite, tetka! ... Pa s kakšno glorio ga pričakujete. To je naravnost — oprostite, tetka — impertinentno! Tisti višji oziri, tiste obče koristi, narodov blagor in tako dalje — humbug, laž, neumnost ... oprostite, tetka! ... Kaj pa je na tem človeku, kaj pa je na tem tepcu; kaj pa imate z njim?
- Katarina** *z dobrodušnim nasmehom, mirno*
Fran, ti se vedeš jako nedostojno.
- Kadivec** To je čisto vseeno, zdaj ne gre za dostojnost. Ti, Matilda, jaz ti rečem ... oprostite, tetka ... Kar leži danes v zraku, je nekaj *s poudarkom* nedostojnega, ali tukaj naposled ne gre za dostojnost ... nekaj umazanega je ...
Razjarjen.
Čemu se smeješ? ...
Mirno.
Nazadnje ... jaz ne bom točil solzá ... Ali to je kljub vsemu žalosten konec!
- Matilda** *resno*
Prosim te, Fran ... kar govoriš, je vendar preveč razžaljivo. Jaz si prepovedujem enkrat za vselej taka sumničenja ... In smešen si vrh tega.
- Kadivec** Smešen! Dobro! Dovolj! ... Zbogom, gospodična Matilda!
- Matilda** *afektirano hladno*
Zbogom!

Kadivec stoji na svojem mestu.

Katarina Čemu se prepirata v teh časih?

Kadivec } Jaz se ne prepiram.
Matilda }

Katarina Bolje je, da premislita, kaj je storiti. — Samá skrbita! Jaz vama ne morem ničesar ...

Kadivec *mračno*

To je stričev absolutizem ...

Matildi

In ti si čisto zadovoljna s tem absolutizmom —

slovesno

ti nimaš značaja!

Matilda *skrajno razžaljena*

Ah, Fran! Zdaj te spoznavam, v tej uri! Tak si torej v resnici!

Pol jokaje.

In jaz sem te ljubila!

Kadivec *svečano*

Tetka, od srca vas zahvaljujem za vaše neizmerne dobrote ... Ni mi več mogoče, kakor vidite, da bi prebival pod isto streho —

Katarina To je vendar prenespametno.

Kadivec Oprostite, tetka, to ni nespametno.

Razjarjen.

Ali mislite, da bom gledal to ničvrednost ...

Matilda si zakrije obraz z robcem

... ničvrednost ... ničvrednost! ... Pospravim svoje kovčke ... na Dunaj ... v Pariz ... v Moskvo ... Klanjam se, tetka! ...

Matilda Fran!

7. PRIZOR

Prejšnji, Gruden, Grudnovka, Mrmoljeva žena

Gruden Milostiva! —

Katarina in vsi došleci se pozdravljajo.

Katarina Jako ste nas razveselili. Pričakovali smo vas že.
Mrmoljevki

Po tako dolgem času spet enkrat! ...

Mrmoljevka *govori jako hitro*

Ah, milostiva, ... skrita v svojem prijaznem zatišju se tako malo menim za ves svet ... in verjemite mi, človek ima tudi v samoti svojo rádost, svojo posebno zabavo, katere bi mnogokrat ne dal za ves šum in trušč tega sveta. —

Grudnovka *seže Mrmoljevki v besedo, Katarini*

A kako ste se pomladili, milostiva; nekaj veselega je na vašem obrazu; in to ni čudno, na današnji svečani dan.

Gruden Gotovo vam je toplo pri srcu ob teh iskrenih slovesnostih, ki jih napravlja ves narod vašemu so-progu.

Katarina *nekako v zadregi*

... O — da ... gotovo ...

Mrmoljevka *si je vtem osvojila Kadivca*

Ne tajite, prosim vas ... Vi ste še zmerom tisti ženialni mladenič ... Vaša muza ne počiva. Prosim, izvolite, bodite tako prijazni, pokažite mi o priliki svoje umotvore, plodove svoje navdušenosti.

Krasno je, če je človek tako navdušen; jaz živim ob sami navdušenosti; idealizem ni nič sramotilnega, res ne. Kako mislite vi?

Kadivec Nič, nič, čisto nič ne! ...

Mrmoljevka Oh ... da ... jaz mislim, da pride čas, ko bo napolnila ideja slovanske vzajemnosti vsa srca, ne samo tiste izvoljence, ki danes v svojih tihih sobah, polni svete navdušenosti —

Kadivec Da ... gotovo ... oprostite ... Klanjam se, milostiva ... Moram nemudoma v Pariz ...

V obednico.

Grudnovka *govori z Matildo, Gruden medtem s Katarino*

Torej ga še niste videli? Jako interesanten človek: neroden in pošten. Čisto nič se mu ne pozna, da bi bil tako bedasto bogat, kakor pravijo, da je.

Matilda Čemu pa je sploh prišel tu sem?

Grudnovka Oče mu je umrl in zdaj, ko je svoboden in ima denarja, misli igrati veliko vlogo. Tudi oženi se morada.

8. PRIZOR

Prejšnji, Dr. Grozd (hitro iz obednice)

Groz *pozdravi Grudna itd.*

Neizmerno mi je ugodno, da ste se odzvali mojemu povabilu ...

Grudnu in Grudnovki.

Hvala iskrena za laskave čestitke.

Gruden Nekaj lepega je, če posluša človek tako ganljive izraze narodove hvaležnosti, kakor jih poslušáš

danes ti, moj stari prijatelj ... Čestitam ti zaradi tega še posebej.

Grozd Nisem zaslužil takega veličanja — in odkrito povedano, — ob teh serenadah, čestitkah itd. mi je bilo zmerom nekako tesno.

Gruden Je ... v nekem oziru sitno ... res ... Ali prašati sem te hotel, dragi doktore ... kako pa je s tisto afero? ... Nekaj mi je zazvonilo na ušesa, sam ne vem odkod ...

Grozd Kakšno afero misliš?

Gruden O rajnem Golobu, o tistem čudnem historiku in poetu ... vrag vedi, kaj pripovedujejo o njem ... da je živel zadnje čase ... po bogve čigavi krivdi ... v veliki mizeriji ...

Grozd Ah ... takó ...!

Gresta proti ozadju na levo.

Mrmoljevka *sedi z Grozdovko za srednjo mizo*

Pravi blagoslov je tak človek za naš ubogi narod; to je usoda, — milostiva —; usoda jim določi njihovo pot že vnaprej; oni so rešitelji in vodniki narodovi že po naturi. Glejte, kako mu prihajajo vsa srca naproti, kako trosijo cvet je pred njegovimi koraki; meni je toplo, kadar, ga vidim, in če pomislim, kolike koristi bo njegovo delovanje za razvoj naroda in posebno še za slovansko vzajemnost ... Ali ne mislite?

Grozdovka Da ... oprostite ...

Mrmoljevka govori dalje.

- Grudnovka** *sedi za mizo na levi, Matilda sloni ob oknu*
 Celo zardeva, čisto resno! Sam Bog vedi, kako je živel doslej ...
- Matilda** To mora biti dolgočasno.
- Grudnovka** Ni dolgočasno, narobe; nekaj pikantnega je v obče-
 čevanju s takim človekom. Boste videli — jaz vam ga priporočam.

9. PRIZOR

Prejšnji, Aleksij pl. Gornik, za njim Kremžar in Stebelce. (Vsi vstanejo, Grozd hiti Gorniku naproti, pozdravi Kremžarja le mimogrede, Stebelcéta sploh ne.)

- Grozd** *Gorniku*
 Veliko čast ste mi napravili, blagorodje; skoro že nisem upal več, da nas razveselite ... Dovolite mi, da vam predstavim v svojo ženo.
- Gornik** *dobrodušno, malo v zadregi*
 Zakaj bi ne prišel, ko sem obljubil?
Se pokloni Katarini.
 Dober večer, milostiva.
Grudnu.
 Vi tukaj, gospod doktor?
- Gruden** *zelo uslužno*
 Če ne zaradi drugega, blagorodje, bi bil prišel zato, ker sem vedel, da pridete vi. Zdaj ste vi sonce, okoli katerega se vrtimo mi manjši planeti ... da se tako izrazim. Prinesli ste nekaj svežega, zdravega v naše javno življenje —

Grudnovka in Matilda sta prišli v sredo sobe, kjer stoje drugi.

Grozd *seže Grudnu v besedo*

In tukaj, blagorodje, dovolite, je moja nečakinja ... tako rekoč hči mojega svaka. Že od zgodnje mladosti je pri meni, od očetove smrti.

Gornik Zelo me veseli, gospodična.

Ugleda Grudnovko.

Ah, milostiva!

Grudnovka *ljubeznivo, a naravno*

Že vtretjič, gospod Gornik! Jaz imam srečo, — če se pomisli, kako težko je, preden vas more človek videti ali celo govoriti z vami.

Gornik Kako mislite, milostiva? Jaz sem vendar povsod ... noč in dan sem v družbah, ki jih prej nikoli nisem videl.

Grudnovka Ravno zategadelj ... Kaj vam ni prijetno, da vas tako iščejo, da vas tako ljubijo?

Gornik Seveda je prijetno ... ali, milostiva, jaz bi imel rajši, da bi me ne ljubili vsiskoz ... samo nekateri ... To je ... ah ... tako utrudljivo ...

Grudnovka Siromak ...

Grozd *v ospredju, razjarjen Katarini*

Ti ne razumeš ničesar, nisi sposobna za nobeno stvar ... V moji hiši, pred nosom mi ga okupirajo ... Obadva ga imata že pod pazduho ... Jaz tega ne trpim ... Veslaj k njemu ter ga priveslaj k Matildi!

Katarina proti ozadju na levo, naleti na Mrmoljevko, Mrmoljevka jo prime za roko ter stoji z njo za mizo; Gornik z Grudnovko ob mizi pri oknu, blizu nje Gru-

den; Stebelce z Matildo ob veliki mizi; Grozd in Kremžar proti ospredju.

Grozd *s Kremžarjem spredaj*

Naj intrigira, kakor mu drago; meni je vseeno, — bo njegova škoda! ...

Kremžar Nehvaležno je to od Grudna, tega človeka, ki ste mu vi sami napravili kariero, ne glede na veliko moralno izgubo, ki bi jo pretrpel narod, če se ne obvaruje disciplina tudi med prvaki.

Tiše.

Gruden je, veste ... takóle ... tih človek ... hodi po prstih ... smehljajoč ... mežikajoč ... Jaz mu nisem zaupal nikoli.

Gresta proti ozadju; Grozd ugleda Katarino ob mizi, zamahne z roko ter gre hitro h Gorniku.

Grozd Oprostite, blagorodje, da vas motim ... samo na besedico ... na kratko besedico oprostite ...

Prime Gornika pod pazduho; proti obednici.

Gruden *Grudnovki*

To ti je lisjak ... Jaz sem vedel že takoj ... že davno sem vedel, kaj namerava ... Ta nocojšnji večer je samo pretveza ... Po vsi sili se mu obeša za suk-njo ... Je pač prebrisan fant, tale Grozd ... Ali, jaz mislim, da se mu ne posreči ...

Grudnovka *pol s smehom*

Jaz tudi mislim, da se mu ne posreči.

Gruden proti ozadju, sreča se s Kremžarjem, oba v obednico; Grudnovka proti veliki mizi.

10. PRIZOR

Stebelce, Grudnovka, Katarina, Matilda, Mrmoljevka
(krog velike mize)

Mrmoljevka Predavajte, prosim vas, dragi gospod Stebelce. Poezija daje veselim trenutkom pravo slast, brez poezije ni življenja. In posebno vaši umotvori, gospod Stebelce: nekaj mehkega ... ah, nekaj nežnega je v njih ...

Stebelce Milostiva, vi me častite preveč. Ali res je, — jaz se jako trudim, da pride v verze nekaj mehkega ... tako nekaj nežnega ...

Mrmoljevka Opazila sem to že davno ... in zato vas še posebno spoštujem. Kajti tista mehkost, tista nežnost je nekaj pristno slovanskega ... in po tej krasni poti, po poti poezije se bližamo na nekak način tisti pravi, resnični slovanski vzajemnosti, ki objema polagoma vse duhove ... Ali ne mislite?

Stebelce *začuden*
O ... gotovo ... na nekak način ...

Katarina Oprostite ...
Matildi.
Da pogledam zaradi večerje, in
nekoliko oddaljena od drugih
kadar pride Gornik ... ozri se malo po njem.

Matilda *nejevoljna*
Ah ... da ...
Katarina odide.

11. PRIZOR

Prejšnji brez Katarine

- Grudnovka** Gornika proslavljate v svojih verzih?
- Stebelce** Naravnost ga ne imenujem ... toda vidi se, da sem mislil nanj.
- Grudnovka** Kaj pa ste mu vse natovorili ... kakšne čednosti?
- Stebelce** Ne baš čednosti ... njegov pomen za ves razvoj našega javnega življenja.
- Grudnovka** Kako to mislite?
- Stebelce** Vsled svojih talentov —
- Grudnovka** Talentiran je tudi?
- Stebelce** Sploh ... ne da bi ravno talentov še posebej omenjal ... vsa njegova oseba ... že samo njegovo eksistiranje ... oprostite ... ne znam se izraziti ...
- Grudnovka** Bogat je.
- Stebelce** Da ... seveda ... ali to je nekaj materialnega ... tako rekoč ne spada v čustvovanje, v poezijo ...
- Mrmoljevka** Gospod Stebelce misli splošni pomen Gornikovega nastopa za narodov blagor in posebno še z ozirom na slovansko vzajemnost ...

12. PRIZOR

Prejšnji, Ščuka in Siratka (iz obednice)

- Ščuka** Ali si jih videl? Ali si jih videl? Bógami, pišče se bo izleglo ...
- Siratka** Nista si prijatelja, to je res.
- Ščuka** Velike stvari čakajo pred durmi. To bo boj za narodove ideale ...

- Siratka** Tako daleč ne pride.
- Ščuka** Prihodnost je naša, prijatelj ... doslej je vladala fraza, poslej bodo vladale fraze!
- Grudnovka** *Ščuki izza mize*
Ali ste se mu že poklonili?
- Ščuka** Bil sem med prvimi, milostiva ... zastopal sem javno mnenje.
- Mrmoljevka** Javno mnenje! To se je spodobilo, — res veličastna misel! In nihče ni bil v to bolj upravičen kakor vi, naš najboljši, ... da se tako izrazim ...
- Ščuka** Žurnalist. Ali motite se, milostiva, z mano gre navzdol; človek se stara, in fraze mu pohajajo.
- Grudnovka** Ne delate si ravno komplimentov.
- Ščuka** Pošten človek, ki se pozna, si ne more delati komplimentov.
- Grudnovka** In zdaj ste celo nastopili kot branilec pravice in pravičnosti.
- Ščuka** Kako mi morete očitati kaj takega?
- Siratka** Res je, nisi mi še razložil, kako je s to stvarjo.
- Grudnovka** Glede Goloba, tistega pijanega reformatorja. Pravijo, da imate interesantna pisma njegova, in da ga nameravate oprati pred svetom, povzdigniti njegov spomin.
- Ščuka** Bajke! Golob je bil nespameten človek. Naj bi bil lagal, kakor lažemo mi. Dandanašnji je laž tako v časteh, da, se niti najpredrzejši ne sme drgniti ob njo. Resnico je treba spoštovati v teoriji, — za prakso nima nobene vrednosti. Prvo je, da človek živi, — če živi s pomočjo laži ali resnice, je naposled vseeno. Sredstvo je sredstvo.

Matilda Golob ni lagal?

Stebelce *resno*

Ne, gospodična ... Bil je jako pederzen in nedostojen človek; — ni se znal vesti v izobraženi družbi.

Matilda Plemenit človek je bil.

Mrmoljevka Da ... plemenit je bil ... gotovo ... toda ni imel smisla za tiste vzvišene ideje, ki povzdigajo človeka nad vsakdanje skrbi, nad vse hlastanje in vrvenje materialnega življenja ... za tiste narodove svetinje ni imel smisla ... kako mislite, gospod Ščuka?

Ščuka Nobenega.

Grudnovka Vi torej ne govorite resnice?

Ščuka Premislil sem se; jaz hočem živeti.

13. PRIZOR

Prejšnji, Gornik in Gruden

Gruden *vede Gornika proti oknu, zaupno*

Ne da bi mu očital kaj posebnega; doktor Grozd je, kakor sem rekel, privatno najbrž pošten človek, dasi celo v tem oziru govore nekateri o nelepah aferah, ki so tudi meni kolikor toliko znane, o katerih pa je boljše, da se molči, kajti doktor Grozd je navsezadnje moj prijatelj.

Počasi, s poudarkom.

Toda, prosim vas, blagorodje, ne zanašajte se na ljudi, ki se vam vsiljujejo ter ne nameravajo drugega, kot da dosežejo s pomočjo vašega velikega

vpliva v visokih in najvišjih krogih različne smotre svoje osebne pohlepnosti, ne oziraje se pri tem na blagor celokupnega naroda in ne glede na to, da bi vas lahko že s samim svojim nečistim prijateljstvom spravili v neprilike ...

Gornik

v zadregi, izmučen

Prosim, razložite mi jasno ... Ne razumem vas natančno ...

Gruden

Današnji večer ... ta šestdesetletnica je samo preteveza. Nisem prepričan, da je sploh že izpolnil šestdeset let ... Hotel se je pokazati, proslaviti se ravno v tem trenutku, pred vašimi očmi. On, kakor sem rekel, pozna vaš vpliv, s katerim razpolagate že vsled uglednosti svoje rodovine. Tako vas je Grozd izbral — vi ste mu lestvica. Tudi svojo tako imenovano nečakinjo bi vam rad prilepil.

Gornik

začuden

Mislite?

Gruden

Gotovo; na vsak način bi vam jo rad prilepil. Jaz sicer nimam nobenih predsodkov o njegovi nečakinji, — ali svarim vas, blagorodje ...

Gornik

Hvala ... takih stvari nisem pričakoval, res ne ...

14. PRIZOR

Prejšnji; Grozd, Kremžar, Mrmolja in občinski svetniki
(iz obednice)

- Grozd** *zamahne z roko, razjarjen Mrmolji*
Vi ste jako naivni; kaj mislite, da ga ne poznam?
On peče svoj kostanj. No, meni je vseno — pa če
se razdeli narod na dva tabora.
- Mrmolja** Jaz mislim, da bi bila to velika škoda za vseobči
napredek ... tako rekoč —
- Grozd** Ne blebečite neumnosti.
- Kremžar** To so vsekakor važni momenti v naši najnovejši
zgodovini. Zdi se mi, da je narod na razpotju.
- Grozd** *gre k Ščuki*
Gospod Ščuka, — storite mi uslugo. Povejte Grud-
nu kako novico; ta človek je strašno smolast, a
meni je to neprijetno, skrajno neprijetno.
- Ščuka** Takoj.
Se napoti h Gorniku in Grudnu.
- Stebelce** *vstane*
Gospod doktor! ... Gospôda slavna! ...
- Mrmoljevka** Pozor, gospoda ... poeziji besedo, ... kajti poezija
je tisto, kar človeka — —
- Siratka** Silentium!
- Ščuka** *Grudnu*
Čisto gotovo!
Prime ga pod pazduho.
... Poslušajte me, prosim ...

- Gruden** *se brani*
 Ali ne, dovolite — to vendar ni nič važnega; jaz sploh ne vem, oprostite, če mu mi to pripovedujete ...
- Ščuka** Vsaka stvar ima svoje posebne vzroke; nekateri od teh so pomembni in uvaževanja vredni, drugi so neznatni, a vzroki so kljub temu. Zakaj če je osel še tako majhen, osel je nazadnje vendarle.
- Siratka** *se pridruži Ščuki in Grudnu*
 O čem pa obravnavata tako ognjevito?
- Ščuka** Imenitne reči, Siratka ... Ne, gospod doktor — prosim, poslušajte dalje.
- Stebelce** *stoje*
 Gospôda! ...
- Mrmoljevka** Silentium!,
- Grozd** Po večerji, gospod Stebelce, po večerji ...
Se pridruži Gorniku.
 Blagorodje, dovolite, da se dotaknem tiste kočljive stvari, ki sem vam jo nalahko že omenil. Doktor Gruden je sicer moj prijatelj, v privatnem življenju morda pošten človek ... toda vobče, da se tako izrazim, je velik slepar.
Gruden se jim približuje, Grozd vede Gornika hitro proti obednici.

15. PRIZOR

Prejšnji brez Grozda in Gornika

- Gruden** Ali ni govoril nekdo o sleparjih?
- Ščuka** O sleparjih? Nič čudnega; kdo pa dandanes ni slepar?
- Grudnovka** *vstane, Grudnu*
- Ti si grozen nerodnež!
- Ščuka** *Siratki*
- Stvar se razvija.
- Stebelce** Oprostite ... ne razumem ...
- Mrmoljevka** Da ... človek velikokrat ne razume tistega tihega, skrivnostnega delovanja po žrtvovalnih, za svoj narod navdušenih mož; a potem ostrmi, ko mu stopi pred oči veličastno dejstvo — —
- Grudnovka** *Grudnu*
- Za te reči nisi sposoben; prijel bi ga bil fineje.
- Kremžar** *se jima pridruži*
- Nekaj neprijetnega je v zraku nocoj; ali se vam ne zdi?
- Gruden** Že mogoče, gospod profesor.
- Odide za Grozdom in Gornikom.*
- Matilda** *Ščuki*
- Ali ste bili že kdaj v Parizu, gospod Ščuka?
- Ščuka** Lani sem bil tam.
- Matilda** Oprostite, ali je tam mnogo lepih žensk?
- Ščuka** Strahovito!
- Matilda** Kakšne so? Kakšni obrazi? Kako govore?
- Ščuka** To je različno ... Kar je najlepšega na njih, so ustnice: napete, temno rdeče.

- Matilda** Ah ... in v Moskvi?
- Ščuka** V Moskvi še nisem bil. Ali pravijo, da so tudi tam ženske jako lepe.
- Mrmoljevka** Res je ... pristno slovanski značaj, ki se je ohranil tam popoln in neskaljen; tudi to bi nas moralo vzpodbujati, da gojimo tisto sveto idejo slovanske vzajemnosti, ki dandanes —

16. PRIZOR

Prejšnji; Kadivec (pride s trdimi koraki od glavnega vhoda)

- Kadivec** *glasno*
Ne pojdem! Nalašč ne!
- Ščuka** Odkod tako razburjen?
- Kadivec** S kolodvora ... s sramotnega bega ... fej ... vrag me vzemi ... ali jaz se ne dam tako lahko ...
Stopi k Matildi.
Matilda, jaz ti rečem ...
Se spomni.
Ah, pardon!
Sčuki.
Ali ne mislite, da je Gornik zelo navaden tepec?
- Ščuka** Seveda je tepec.
Matilda proti vhodu; pri vratih si zakrije oči z robcem ter odide.

17. PRIZOR

Prejšnji, brez Matilde; Grozd. Gornik; za njima
Gruden

- Grozd** *zaupno Gorniku*
Svojo ženo bi vam prodal. Čisto gotovo; vzdignite ga na svoje rame, in on vam proda svojo ženo. Jaz sicer nimam nobenih predsodkov o njegovi ženi, toda svarim vas.
- Gornik** Svojo ženo, pravite?
- Grozd** Slepar je, kakor sem vam povedal. Plazi se, voha, mežika; človek bi mislil, da dela komplimente, pa jih ne dela, temveč obrekuje.
- Gornik** Komplimentov vam ni delal.
- Grozd** Ah! ... On je torej govoril! Prosim vas, oprostite, blagorodje, kaj je govoril?
- Gornik** Ali dovolite vendar, meni je vse to popolnoma neumevno. Kaj sem vam storil?
- Grozd** Prosim, blagorodje?
- Gornik** *mirno in dobrodušno*
Kaj sem vam storil, da me preganjate? Prišežem vam, da se nečem vtikati v javno življenje.
- Grozd** Gotovo, blagorodje, se tudi ne bi spodobilo, da bi zastavljali svoj vpliv, svojo neomadeževano osebo za take — oprostite — svinje, kot je tale Gruden.
- Gruden** *se jima pridruži; Ščuka, Siratka, Grudnovka blizu njih; Mrmoljevka sedi za mizo s Stebelcem*
Oprostite, blagorodje, da vam v tisti važni stvari ...

- Grozd** *potegne Gornika za seboj*
Poznamo tisto važno stvar!
- Gruden** Katero važno stvar, oprosti, prijatelj, katero važno stvar? ...
- Grozd** *še z večjim poudarkom*
Poznamo mi tisto važno stvar!! — Kakor sem vam dejal, blagorodje — vi še ne poznate razmer in ne poznate ljudi — varčujte s svojo blagohotnostjo!...
- Gruden** Na koga je to bilo, prijatelj; ali biješ name?
- Grozd** Nisem govoril s teboj, prijatelj!
Drugi vsi umolknejo ter poslušajo, Ščuka sloni ob mizi, Stebelce sedi; Kremžar in Siratka se približata; Mrmolja in drugi prepadeni; Grudnovka sedi zraven Ščuke, obrnjena z vsem telesom od mize proti Gorniku itd. —
- Gruden** Povem ti jako mirno, da si vnaprej prepovedujem take neumnosti, — a vas, blagorodje, svarim prijateljsko in nesebično pred ljudmi, ki mislijo samo na svoje umazane koristi.
- Grozd** Na koga je to bilo, prijatelj, — ali biješ name?
- Gruden** Nisem govoril s teboj, prijatelj. — Da, blagorodje, že pred tednom dni, takoj tisti hip, ko ste se nastanili v našem mestu, so prežali na vas, nastavljali so svoje mreže, — in pod pretvezo različnih izmišljenih šestdesetletnic —
- Mrmoljevka** Gospoda ... v imenu vseobčega blagra narodovega, posebno še v imenu slovanske vzajemnosti —
- Ščuka** *Mrmoljevki*
Silentium! ... Zdaj gre za koristi naroda.

- Stebelce** Oprostite ... ne razumem docela.
- Grozd** Blagorodje, ozrite se nanj; ali ni prebledel od pohlepnosti, od zavisti?! Svaril sem vas o pravem času, in zdaj ga vidite.
- Gornik** Ali prosim vas, gospoda, zagotavljam vas —
- Gruden** *Grozdu*
To je brezprimerno hinavstvo, — ali hinavstvo je tvoja natura! ...
- Grudnovka** Pavel!
- Grozd** Blagorodje, ta človek je blazen; zblaznel je od pohlepnosti! ...
- Gruden** Od pohlepnosti!! — Ti, ki bi hotel svojo nečakinjo — — ej! — — poznam te! ...
- Grozd** *skrajno razjarjen*
Slepar! Slepar! Slepar!
- Gruden** Zapomnite si to uro! — Od tega trenutka je naš narod v dveh taborih.
Gre hitro proti izhodu; prav tako Grudnovka
- Kadivec** *naivno Grudnovki*
Milostiva, ali bi ga ne vzeli s seboj?
- Grudnovka** Izvolite?
- Kadivec** Gornika.
- Grudnovka** Gospod Kadivec!
- Kadivec** *prestrašen*
Pardon!
- Gornik** *zelo naivno*
Oprostite, jaz sem jako iznenaden.
Matilda in Katarina iz obednice, obstojita med vrati.

Mrmolja *svečano-zamišljeno*

Zdi se mi, da je to eden najvažnejših trenutkov v zgodovini našega naroda.

Grudnovka in Gruden pri izhodu; Stebelce, Mrmoljevka itd. v zadregi in preplašeni ...

DRUGO DEJANJE

Pri Grudnovih; intimno, okusno opravljena soba, moderne, svetle tapete; vrata sredi ozadja, na levi spredaj klavir; na desni spredaj pisalna miza; majhna, okrogla mizica z zofo in stoli, ogledalo, v desnem kotu cvetice itd.

1. PRIZOR

Grudnovka (v koketni domači toaleti), Gruden (hodi zamišljen po sobi)

Grudnovka *pri pisalni mizi*

Siratka je presneto malo duhovit ... Dolgočasna istorija ...

Gruden Pisal je stvarno.

Grudnovka Kdo se ozira na take stvari! Ni za današnje čase. Naš poziv mora biti revolucionaren, krepak ... v svoji mlačnosti je popolnoma podoben tebi ...

Gruden Ali kaj porečejo ljudje, kaj poreče narod?

Grudnovka Narod smo mi, — zapomni si to! Kar govorimo mi, govori narod ... Treba je denuncirati, obrekovati, — kričati je treba; drugače se ne opravi nič ... Ná tukaj svojo interpelacijo. In odpravi se počasi, ob petih je seja.

Gruden *čita*

Ali nazadnje ... to ni popolnoma resnično ... taki lopovi vendarle niso ...

Grudnovka Seveda so ... Vsak človek ima toliko grehov, da se mu očita lahko, kar se mu hoče — in zmerom bo nekaj resnice v zabavljanju. Kaj ti nisi lopov?

Gruden Hm ... saj to je ravno —

Grudnovka Ha, ha, ha ... To se pravi — ne upaš se na cesto. Potolaži se: kdor zabavlja, je zmerom čist ... Ali govori hladno, ostro, prepričevalno, — kakor užaljen poštenjak. Obraz imaš pripraven.

Gruden *gre proti sobi na desno ter se vrne*

Jaz upam, Helena, da me poznaš. Nisem ti delal nikoli neumnih scen, četudi je bilo časih morda nekoliko vzroka. Ljubosumnost je nekaj zelo smešnega, zato ti rečem samo na kratko: šteje svoje korake.

Grudnovka *sede, začudena*

Ah, glej, glej!

Gruden Gornik je vreden veliko, ali da bi ga kupávali za tako ceno ... bi moral biti vreden še več.

Grudnovka *z glasnim smehom*

Bi moral biti vreden še več! ... Samo nekoliko več ... Če se natanko preudari, — kdo ve, morda je vreden več, kakor se vidi na prvi pogled. Da, potem — potem bi ga kupávali tudi za tako ceno ... To se pravi, zdaj ga ne kupujemo za tako ceno, ker nismo čisto prepričani, da je vreden te cene. Ali če se sčasoma prepričamo, potem je stvar drugačna, docela drugačna ... Bi moral biti vreden še

več! — Pavel, ti si ljubezniv! — Ker me nisi žalil naravnost, je reč pri kraju!

Gruden Oprosti, mislil sem pošteno.

Grudnovka Ti — pošteno? — —

To reče s tihim smehljajem.

2 PRIZOR

Prejšnja; Siratka in Ščuka (iz ozadja)

Siratka Klanjam se, milostiva! Tu sem vam ga pripeljal ...
Grudnu.

Ali pojedete?

Gruden Takoj!

V sobo na desno.

Grudnovka Ali vas ne zadržujem? Govorila bi z vami nekaj posebnega.

Ščuka Na uslugo sem vam, milostiva. Seje občinskega sveta niso zame; spim rajši doma.

Grudnovka Današnja bo zanimiva.

Ščuka Tem slabše; kar je pri nas zanimivo, je obenem umazano.

Grudnovka Kaj se še niste privadili?

Gruden iz sobe s površnikom in klobukom

... Torej brez ozirov in brez strahu ...

Siratka Klanjam se!

Grudnovka Zbogom.

Gruden in Siratka odideta v ozadje.

3. PRIZOR

Grudnovka, Ščuka

- Grudnovka** *sede za mizo v ospredju in po vabi Ščuko, da sede*
Vam se zdi torej umazano vse to?
- Ščuka** In smešno.
- Grudnovka** Imate prav. Ali dihati je treba tisti zrak, ki je človeku na razpolago.
- Ščuka** Gotovo; riba živi v vodi in žaba v mlaki.
- Grudnovka** Zato je nespameten, kdor ni zadovoljen s stvarmi, kakršne so. Vi sami niste nič boljši od nas, — razloček je samo ta, da ste nezadovoljni; a to vas ne opravičuje.
- Ščuka** Motite se, milostiva, jaz sem jako zadovoljen. Imam samo napako od rojstva: moj nos je namreč jako fin in ne prenese veliko. Če si zatisnem nos, sem v stanu, da napravim največjo lumparijo.
- Grudnovka** Bodite odkritosrčni in pustite ironijo. Rada bi vas slišala, kako govorite naravnost iz srca.
- Ščuka** *s posebnim poudarkom*
Ali me niste slišali nikoli?
- Grudnovka** Da ... to je bilo zdaj naravnost iz srca! ... In vi se spominjate še zmerom, še zmerom na tiste lepe čase?
- Ščuka** Pustimo jih pri miru. Če bi se jih zdaj dotikali, bi jih omazali, in škoda bi jih bilo.
Kratka pavza
Od tedaj se je spremenilo veliko.
- Grudnovka** *nekoliko ironično*
Povejte mi, ali ste me ljubili v resnici?

Ščuka *vstane, nekoliko vznemirjen*

Pustite pri miru tiste čase. Zame so ostali taki, kakršni so bili, brez grenkosti in brez hinavstva. Ne pripovedujte mi jasno, kaj se je zgodilo pozneje. Jaz čutim na tistem, koliko je bilo zraven laži in razočaranja, — ali shranil sem tiste čase z vso ljubeznijo v svojem srcu, in nihče se jih ne sme dotikati. Vi, milostiva, najmanj ...

Grudnovka *po kratkem odmoru*

To so bili tisti časi ... takrat ste bili idealen človek ... v tistih časih ...

Ščuka Da, in ostalo mi ni drugega iz tistih časov nego fraze. Od teh zdaj živim ...

S premenjenim glasom, z ironijo

Glejte, kako je dobro, če je bil človek idealen. Kar je bilo lepega in resničnega, je sicer izginilo za zmerom, toda plašč je pustilo v sobi. Besede so ostale, tiste fraze namreč, ki so dandanes naše svetinje in vse naše bogastvo.

Grudnovka Ali prosim vas, kaj pa hočete brez fraz?

Ščuka Res je, vsak upor bi bil neumen in brezuspešen. Tiste lepe besede, ki so nekdaj nekaj pomenile, in ki so zaradi tega uživale upravičeno spoštovanje, so zdaj samo še fraze; spoštovanje pa je ostalo, in kdor te fraze zasmehuje, je izdajalec različnih idej, svetinj, in tako dalje ...

Grudnovka To naposled ni taka nesreča. Ljudje žive, kakor so živeli, in fraze ne škodujejo nikomur.

Ščuka Škodujejo, ubijajo! ... Laž ne ubija s kolom, ali plazi se po žilah kakor strup, počasi in oprezno,

ne opazi se, kako deluje ... Ali mislite, da je res mogoče še dolgo živeti v takem zraku, — tako polnem laži in fraz, da se ne vidi preko ceste? — Po takih dneh prihajajo viharji.

Grudnovka A vi živite vendar, — vi delate sami te fraze, vi jih propagirate, vi jih branite; ravno vi, naš imenitni žurnalist, prašite po cestah, da se dviga čez hiše ...

Ščuka Prah me zaradi tega nič manj ne grize v oči ...

Vstane.

Zaničujete me po pravici: jaz sem nesrečen človek. Kdor je dandanes nesrečen, je zaničevanja vreden. Treba je samo pripogniti koleno, samo sladko smehljati se je treba ... nič drugega. In ničesar ne sme človek videti in ničesar si ne sme želeči ... Ali jaz vidim, kako gredo vsi skupaj navzdol, v neskončno blato, jaz vidim, da so nam laži in fraze vzele še tisto malo, kar smo imeli dobrega in krepkega v sebi. Kdor bi gledal to življenje od daleč, bi se mu smejal; kdor ga mora živeti in je pošten, je najbolje, da se obesi ... Ničesar si ne sme človek želeči, ničesar želeči! ... Ali jaz bi rad gledal ljudi, ki bi govorili brez strahu in brez ozirov in brez sebičnosti; rad bi gledal ljudi, ki bi pljunili pod mizo, preden bi izgovorili eno tistih fraz, od katerih zdaj živimo in ki so cilj in konec vsega našega neumnega in brezpomembnega delovanja ... In to bi vendar ne bilo tako težko! — Samo oči bi bilo treba odpreti ... Nič drugega bi ne bilo treba: — samo oči odpreti, dokler

jih prah popolnoma ne zapraši ... Zrak bi se izčistil, in mi vsi bi dihal ... dihal ...

Daljši prestanek. Z mirnejšim glasom.

No, daleč je do tega ...

Grudnovka *nekako v zadregi*

To je vsekakor ... интересно ...

Ščuka Da ... интересно je ... Oprostite, milostiva, ali niste želeli nekaj posebnega?

Grudnovka A zakaj vi ne odprete oči?

Ščuka Oprostite, ali niste želeli nekaj posebnega, milostiva?

Grudnovka Zakaj vi ne izčistite zraka?

Ščuka Ali mislite, da sem govoril fraze?

Grudnovka Ne, tega ne mislim.

Ščuka Prosim vas, mislite si to! — Jutri namreč zopet sédem, da izlažem svojo vsakdanjo laž o narodovih idealih ...

Grudnovka Pridite k nam!

Ščuka Šalite se, milosliva.

Grudnovka Nikakor ne. Pridite k nam, pisali boste svobodno, po svojem srcu.

Ščuka Bi mi ne bili hvaležni ... Ali veste, zakaj je pes zvest svojemu gospodarju?

Grudnovka Kam spada to?

Ščuka Ker je navajen njegove palice. Navajen je njegove metode in na metodi je veliko ležeče ...

Séde.

Ako vam je prav milostiva, preidiva k stvari ...

Grudnovka Povejte mi iskreno, kako sodite o tem našem razdoru? Ne verjamem, da bi se v resnici navduševali za svojega šefa.

Ščuka Res, ne navdušujem se za nikogar.

Grudnovka Čuden politik ste. Narod se razdeli na dva tabora, in vi ostanete hladni ...

Ščuka Ali prosim vas, milostiva, — kakšen narod pa se je razdelil? Koga briga to, če je doktor Grozd razžalil vašega soproga?

Grudnovka Imate čisto posebne nazore ... A trditi ne morete, da bi bil Grozd čisto pošten človek — —

Ščuka Nikoli nisem trdil tega.

Grudnovka — in da bi bil torej odpor proti njemu neupravičen! ...

Živahno.

Glejte, na tak način je v naši stvari vendar nekaj lepega, občekoristnega. Če sodite trezno, morate celo v nekem, oziru odobravati naše delovanje. Morali bi nas naravnost podpirati, — ne očitno — —

Ščuka *s prikritim gnevom*

Ah ...

Grudnovka *hitro*

Ne, prosim, nikar me napak razumeti ... Ali storite lahko malenkost, ki bi za vas ne bila nečastna, in ki bi ne škodovala ni.. komur. Vsa stvar bi se izvršila čisto naravno, brez hrupa; nihče bi ne imenoval vašega imena — — —

Ščuka Prosim, razložite!

Grudnovka Pred par leti je menda umrl v neki zakotni vasi človek, ki je bil jako ženialen, samo da ni znal živet. Zdaj je pozabljen. A da je pozabljen in da je umrl v uboštvi, je kriv doktor Grozd ...

Ščuka To, mislite, da je tisti človek, ki ste ga imenovali nekoč pijanega reformatorja.

Grudnovka Da, reformator je bil, in živel je ekscentrično. Pisal je knjige, ki niso bile nikoli tiskane; zaradi edine stvari, ki jo je dal natisniti, ga je spodil Grozd iz službe ter ga uničil enkrat za vselej. Ali je resnica?

Ščuka Lahko bi bila resnica, toda ljudje ne vedo, ali je resnica ali ne. Vsaka stvar na svetu ima dokazov za in proti, kakor je že ravno človek, ki se ukvarja z njo.

Grudnovka Vi imate njegova pisma iz zadnjih časov?

Ščuka *hladno*

Pravijo, da je pisal pisma.

Grudnovka Torej nočete?

Ščuka Oprostite, milostiva! —

Oba vstaneta.

4. PRIZOR

Prejšnja, Kadivec

Grudnovka Ah, gospod Kadivec?

Kadivec Da, milostiva. Najprvo, da vas jako iskreno prosim oprostčenja. Nikoli v svojem življenju vas nisem mislil razžaliti.

Grudnovka In kaj ste mislili takrat pri Grozdovih?

Kadivec Vrag me je motil. Časih pride človeku na misel neumnost, ki se je mora iznebiti ...

Grudnovka *hladno*

Ostanite, gospod Ščuka!

Ščuka Oprostite, milostiva, da sem vas vznemirjal.

Pozdravi njo in Kadivca ter odide.

5. PRIZOR

Grudnovka, Kadivec

Kadivec *ves čas nemiren, sede in vstane*

Delikatna. stvar je, milostiva, nesramno delikatna. Kjer jo primem, povsod je nekaj robatega. Ne da se povedati na noben način.

Grudnovka Premislite malo.

Kadivec *razjarjen*

Prašam vas, čemu je bilo treba tega človeka? Kakšen vrag ga je prinesel tu sem? Kaj ima pravzaprav opraviti v našem mestu, — in ali je sploh za kako rabo? — Čisto za nobeno; — nepotreben človek je! Živa duša bi ga ne pogrešila, če izgine to uro. Da, z največjim veseljem bi mu prepeval nagrobnice, — samo izgine naj! —

Grudnovka Kdo je ta človek?

Kadivec Gornik! — In kako dostojanstveno hodi; na prvi pogled bi se dalo misliti, da je pošten ... Toda ima postranske namene, vse polno postranskih namenov! »Dober večer, gospod Kadivec!« Postranski nameni, — za vsako besedo; že v očeh se mu vidi, da ima postranske namene. — »Klanjam se,

gospodična Matilda!« Jaz te vidim, bratec, kako natanko te vidim. Nič drugega, kot trepalnica se mu zaziblje, in v tistem hipu so na dlani vsi njegovi postranski nameni!

Grudnovka Zakaj vam je tako zoprno?

Kadivec *miren, se domisli*

Zoprno? — Ne, narobe! Hotel sem reči, da je zelo pameten, pošten in časti vreden človek. Na svetu je malo takih ljudi. Samo tu pa tam se časih rodi kateri, ki mu je nekoliko podoben ... Tudi zelo dostojen človek je ...

Vstane.

Ali vrag vedi, zakaj tako malo potuje! Če je človek mlad in ima denarja, tedaj vendar potuje, ne? Toda ta ne gre nikamor; séde in sedi. Čemu ne gre na Dunaj, v Pariz, v Moskvo! In toliko interesantnega je na svetu! Ali bi mu ne hoteli reči, milostiva —?

Grudnovka To ste mi prišli povedat?

Kadivec Ne, narobe! — Jaz mislim — vrag vedi ... jaz mislim, da je Gornik velika sreča za naš narod, ... da bi brez njega sploh ne mogli izhajati ... Posebna radost me obide, kjerkoli ga vidim ... Kaj mislite, milostiva, če bi ga ustrelil?

Grudnovka Kako?

Kadivec Oprostite, hotel sem le opomniti ... Naposled je res: kaj se mu da očitati? Ničesar ne! Jaz mu želim vse najboljše. Na svojem mestu, mislim, da bi deloval zelo koristno ... in ... in tako dalje. Ali to je, ker ni na svojem mestli; in tako se bojim, da se

popolnoma ne pokvari. So namreč ljudje, ki ga pohujšujejo. Zato bi bilo jako dobro zanj, da bi spremenil družbo.

Grudnovka V kakšnem oziru? Katero družbo mislite?

Kadivec Politično seveda, politično ... V tem velikem razdoru namreč, ki je nastal tako nenadno, vrag vedi kako, sem jaz — na tihem povedano — vseskoz na vaši strani. Zato bi jako želel, da bi tudi ta slepar, Gornik namreč, ne hodil po krivih potih ... On je velika moč, zelo poraben človek, nenavadno poraben, milostiva, in jaz naravnost hrepenim, da ga pridobite zase.

Grudnovka Zelo poraben človek je ...

Kadivec Glejte! —

Patetično.

Jaz vam ponudim svojo podporo, milostiva. Gornik se mora iztrgati tej slabi družbi, — tam ni mesta zanj, nikakor ne! Posebno je še treba gledati, da ne napravi kakih pre nagljenih ljubezenskih zvez. To je za mladega človeka jako škodljivo ...

Grudnovka Seveda je škodljivo ... Verjemite mi, gospod Kadivec, da sem vam neizrečeno hvaležna za lepe nauke. Gotovo, Gornika je treba iztrgati. Kaj počne pri Grozdovih? Ali zahaja pogosto tja?

Kadivec Rečem vam! — Nепrestano tiči tam. Pridem v sobo, se ogledam, — Gornik! ... V salonu — Gornik! Za vsako mizo, na vsakem stolu, na stenah in na stropu, — Gornik! ... So sicer radikalna sredstva, ali nekaj sitnega je v njih ...

Grudnovka In kaj je z njegovo ženitvijo?
Kadivec Z njegovo ženitvijo ni nič, čisto nič, ne bo nikoli nič! — Smešno, tako mlad in naj bi se ženil. Zanj sploh ni kaj takega ... Jaz mislim, da je bolj razpoložen na duševno stran ... In pri Grozdovih še celo ne.

Grudnovka Imate prav, to bi res ne bilo primerno.

Kadivec Nikakor bi ne bilo primerno!

Vstane.

Zelo me veseli, milostiva, da sem napravil svojo dolžnost, ter na ta način koristil ... narodni stvari. Prepričan sem namreč, da bi bila velika nesreča za narod, če bi se tako imeniten in vpliven človek izgubil pri Grozdovih ...

Grudnovka To se ne sme zgoditi, in se ne bo zgodilo, bodite preverjeni!

Kadivec Mislite?

Grudnovka Vsekakor. Narodova hvaležnost vam je zagotovljena. — Na svidenje!

Kadivec Klanjam se, milostiva.

Odide.

6. PRIZOR

Grudnovka; pozneje hišna

Grudnovka Zdaj imam torej nekaj poštenega vzroka.

Pri ogledalu, po kratkem odmoru.

Če je krvi v njem, stvar ne bo težka ... Tepec je sicer, toda v teh rečeh ni ravno treba, da bi bil duhovit ...

Si gleda natanko v obraz.

... Ah ...

Po kratkem odmoru pozvoni.

Če ni tukaj gubica, prav majhna gubica ...

Hišna pride; Grudnovka na sredi sobe.

Lina, pogledajte tu sem ... pri očesu, tam v kotu, — ali ne vidite ničesar? ...

Hišna Ničesar, milostiva.

Grudnovka Ničesar ne?

Okrene se proti ozadju.

Hišna Ničesar ne.

Grudnovka Prav majhna, majčkена gubica?

Okrene se na desno.

Poglejte natanko.

Hišna Prav majhna, majčkена gubica ...

Grudnovka Ah! ...

Zamišljena

Včeraj je še ni bilo.

Hišna Včeraj je še ni bilo. Ali če se obrnete k oknu, se ne vidi, — in o mraku tudi ne.

Grudnovka O mraku seveda ne ... Kadar sije svetloba naravnost v obraz —

Hišna Se ne vidi.

Grudnovka Če je pol obraza razsvetljenega —

Hišna Da, če je pol obraza razsvetljenega —

Grudnovka Hm! ...

Zamahne z roko, hišna odide.

Kadar ima človek tako malovrednega moža ...!

Stoji pred ogledalom; zunaj govorjenje in smeh.

Že doma? — To bi bilo neumno!

7. PRIZOR

Grudnovka, Gruden, Siratka, Kremžar, Klander (vsi
veseli in v smehu)

- Klander** *hrupno*
Imenitno smo jih dali ... Kramarji ... ha, ha ...
- Siratka** Zmaga je popolna.
- Grudnovka** Kako je šlo?
- Gruden** Poraženi, razbiti ...
- Klander** Kramarji ... ha ... ha — milostiva! ...
- Kremžar** Prosim vas, gospod Klander ...
- Klander** Kramarji! ...
- Gruden** Grozd se je branil kakor divji ... videlo se mu je, da se ni zanesel ...
- Siratka** Ali zdaj se šele pričjenja ... Začetek je bil dober ... Potipali smo tam, kjer najbolj boli ... Njihove kramarije smo privlekli na dan ... to je bil trušč ...
- Kremžar** Jaz mislim, da je bilo malo preveč ... Le bolj zmer-
no, le bolj fino. V škandalih je zmerom nekaj ne-
varnosti.
- Siratka** Ej, vi profesor! ... Ali kar je zdaj najprvo ...
- Gruden** Kar je najprvo, treba nam je organa ... Brez časo-
pisa ne opravimo ničesar ...
- Grudnovka** Ali za to je treba kapitala ...
- Kremžar** Hm ... seveda ...
- Klander** Eh ... kapital, kapital!
- Kremžar** Prosim vas, gospod Klander!
- Siratka** Da bi imeli Gornika.
- Gruden** Ah, z Gornikom ni nič ...
- Grudnovka** Zakaj ne?

Gruden zamahne in gre v stran.

Kremžar S primerno taktiko, z opreznimi, dostojnimi koraki bi se ga dalo dobiti.

Grudnovka Moramo ga dobiti!

8. PRIZOR

Prejšnji; dvoje občinskih svetnikov

1. obč. svetnik To vam je bil škandal!

2. obč. svetnik Grozd je hitel h Gorniku ... na vrat na nos.

Grudnovka H Gorniku?

2. obč. svetnik Ne bo ga dobil, Gornika. Prehitel sem ga ravnokar na trgu; Ščuka je bil z njim.

Grudnovka *na levo Grudnu*

Meni v tem trenutku ni prijetna ta družba. Povabi jih, kamor koli ...

Gruden Kako to?

Grudnovka *nervozno*

Nič posebnega. Nepri.. jetno mi je. — Dovolite, gospoda, da vas povabim jutri na večerjo. Govoriti imamo imenitne stvari.

Klander Kramarji! — To je bil udarec ... ha ... ha, ha ...

Grudnovka In posebno vi, gospod Siratka ... Vi ste naše upanje in naša podpora ... tako rekoč naše literarno ozadje.

Siratka Ozadje! ...

Grudnovka V dobrem smislu ...

Kremžar Toda vsekakor, ... kar se tiče organa ...

Grudnovka Ravno o tem bomo govorili.

Siratka Tedaj ... milostiva ...

Grudnovka Na svidenje, ali jutri gotovo! ...
Vsi razen Grudna odidejo.

9. PRIZOR

Gruden, Grudnovka

Gruden *vzame klobuk in palico z divana*

Pazi, Helena!

Grudnovka Hm?

Gruden Jaz ne maram tega človeka ... Gornika ...

Grudnovka Ti tudi ne?

Gruden Ne! ...

Grudnovka *hipoma resno*

V teh časih pač ni treba, da bi mi prihajal s takimi neumnostmi. Vidim prav dobro, kakšna budalost te vznemirja, ali to ni na čast ... ne tebi ne meni ...

Gruden Dovolj je, da ga ne maram.

Grudnovka Tako, ti ga ne maraš?

Gruden Kakor sem rekel.

Grudnovka Pustimo torej vso to stvar pri miru.

Gruden Od njega ni odvisno, — da stojimo ali pademo.

Grudnovka Pred par dnevi si govoril, da je od njega odvisno —

Gruden *s tihim gnevom*

Ti si brezobzirna.

Grudnovka Pustimo torej vso to stvar pri miru.

Gruden *po kratkem odmoru*

Pazi, Helena.

Grudnovka skomizgne z rameni; Gruden odide.

10. PRIZOR

Grudnovka; pozneje Mrmoljevka

Grudnovka In še to neumnost! ... Kako, da vidi ravno zdaj tako dobro! ... Doslej je bil zmerom ... pameten človek! ...

Gre proti sobi na desno.

Mrmoljevka ... Gospa Grudnova, — prosim vas, gospa Grudnova! ... Oprostite, da vas vznemirjam, toda v teh težkih časih, — rotim vas v imenu najsvetejših koristi celokupnega naroda, posebno še v imenu slovanske vzajemnosti —

Grudnovka *hladno*

Zelo mi je žal, velecenjena gospa, ali zagotavljam vas —

Mrmoljevka Gotovo, na vsak način, jaz vem, da je vaše srce jako blago in brez zlega, — a ravno zategadelj se predrznem, da vas v imenu —

Grudnovka *nervozno*

Ne, milostiva, hotela sem reči, da zdaj nikakor ni primeren čas —

Mrmoljevka Jaz sem trdno uverjena, da je pravica na vaši strani, da želite samo narodovega blagra, da stremite za razvitkom, napredkom, in da hočete, oboroženi z orožjem veličastnih idej — — toda v imenu celokupnih koristi in v imenu vseobče —

Grudnovka Razumete me napak, milostiva ... Škoda je velika, da ste prišli v trenutku, ko moram nemudoma — — Res, neizrečeno me bo veselilo, če me posetite, — ali danes, glejte —

Mrmoljevka Verjemite mi, gospa velečenjena —

Grudnovka Vsekakor, s posebno radostjo —

Mrmoljevka Ah, moj Bog, — to je strašno, — jaz upam, da vas ne bodo razžalile moje iskrene besede, — ali ta bratomorni boj ... ta nenadni razdor v teh časih, ko je sveta ideja slovanske vzajemnosti —

Grudnovka Posetite me jutri ... Veselilo me bo ... zares.

Mrmoljevka To je strašno — ali se vam ne zdi? — Zbogom, milostiva, in prosim vas, spominjajte se, da je v nevarnosti celokupna korist —

Grudnovka Našega naroda, —

med durmi

gotovo! — Zbogom, milostiva — jutri!

Mrmoljevka odide.

11. PRIZOR

Grudnovka; pozneje Gornik

Grudnovka *v predsobo*

Lina, ne pustite nikogar v sobo, razen Gornika.

Hišna *v predsobi*

Gospod Gornik, milostiva!

*Grudnovka hitro k ogledalu, nato se vrne k durim;
Gornik vstopi.*

Gornik Razveselilo me je vaše pismo, milostiva, in tako sem prišel, da mi razložite svojo željo.

Grudnovka Prosim, sedite; stvar ni tako važna; ne mudi se nikamor ... Ali oprostite: — vaše dragocene minuite —

- Gornik** Ah ne, milostiva, moje minute niso dragocene, dolgočasim se jako.
- Grudnovka** Dolgočastite se? Nerazumljivo ...
- Gornik** Gotovo. Obrazov vidim sicer zmerom dovolj, toda vsi so enaki.
- Grudnovka** Naposled, v nekem oziru vas razumem. Zdi se vam gotovo, da vsi ti ljudje, ki se vam vsiljujejo, ne govorijo iz srca, temveč iz razuma, — to se pravi, da se vam približujejo iz hladnih osebnih interesov.
- Gornik** Nekaj podobnega je res, ali teh reči sem navajen.
- Grudnovka** In vendar vam mora biti težko. Jaz mislim, da človek kdaj zahrepeni po čem drugem, — po gorkoti, iskrenosti; tisto sebično hinavstvo nazadnje ubija.
- Gornik** *govori zmerom mirno in flegmatično*
Ne ubija. Če bi ne bilo hinavstva, kako bi spoznali poštenost? Vzeti mi ne morejo s hinavstvom ničesar, in tudi jaz ne rabim ničesar od njih. Tako živimo vsi skupaj lepo pri miru.
- Grudnovka** Vi ste filozof ... Ali vendar je čudno, da živite tako lepo in pri miru sredi tega trušča, sredi teh velikih razprtij ...
- Gornik** Me ne zanimajo te razprtije. Tudi ne razumem jih natanko. Razložite mi, milostiva, kaj je interesantnega v njih?
- Grudnovka** Vi ne vidite ničesar interesantnega? No res, interesantnost ni glavna stvar. Ko bi bilo na tem, bi tudi jaz živela ... lepo in pri miru. Ali tukaj je v prvi vrsti narodov blagor —

Gornik Ah da ... ah da ... Nisem se domislil ... Toda, oprostite, nekaj je kljub temu zad ... za temi stvarmi, tako rekoč ... za narodovim blagrom. Kako bi se mogli drugače ljudje zanimati ... za narodov blagor ... in čemu se potemtakem prepirajo? ...

Zelo zamišljeno.

Hm, nekaj mora biti zad — za narodovim blagrom.

Grudnovka Da, imate čisto prav ...

Afektirano.

Zad je sebičnost. Ah, vi si ne morete misliti, kako grenko je to. Človek postane malodušen, če vidi krog sebe toliko sebičnosti, toliko hinavstva. Tako izgubi veselje do vsega, upanje v bodočnost in naposled celo zaupanje v sebe samega.

Gornik Milostiva, nikakor nisem hotel —

Grudnovka *napol afektirano, napol resnično*

Prosim, ne opravičujte se, govorili ste resnico ... Človeka duši to tesno obzorje, ta malenkostna družba ... Strašne so te razmere, kadar je v prsih hrepeneče srce, svobodna duša ... Kakšno je to življenje!! ... Ah, glejte, jaz bi si želela človeka, ki bi me razumel, človeka, ki bi ne nosil na sebi tistih ostudnih okovov, ki bi govoril in živel brez strahu, brez ozirov ... Ob njegovi strani bi se ne bala nikogar in ničesar; — to bi bilo vse drugačno življenje, to bi bil vse drugačen boj ...

Gornik *nekoliko v zadregi, naivno*

Da ... gotovo ...

Grudnovka *je odslej afektirana-rafinirana:*

Oprostite, razgrela sem se čisto nehote.

Melanholično.

Ali žalostno je kljub temu.

Gornik Življenje je vendar še vse pred vami, milostiva.

Grudnovka Življenje, kakršno je, ali mladost je skoro za mano.

Skloni se bliže k njemu.

Glejte, danes sem opazila na svojem obrazu, tu blizu očesa, majhno gubico; to je začetek? Ali opazite?

Gornik Ne, milostiva, kakšne stvari vam prihajajo na pamet! Nobene gubice ne vidim.

Grudnovka Vi ste galantni. Resnica je, da čas strahovito hiti.

Gornik Na vašem obrazu ni najmanjšega sledu. Nasprotno, — nisem še videl lepšega.

Grudnovka Hvala. Toda lepota, kolikor je je ostalo, je nepotrebna. Ne veselim se je več.

Gornik Ne veselite se svoje lepote?

Grudnovka *zaupno*

Glejte, dragi gospod Gornik, godi se mi kakor vam. Med vsemi tistimi, ki se bližajo moji lepoti, ni ne enega odkritosrčnega, nesebično ljubečega srca ... Ali jaz si ga želim, — in življenje je tako pusto ... pusto ...

Gornik *v zadregi*

Milostiva —

Grudnovka *s trudnim smehljam*

Da ... to se vam zdi otročje? ... Prav imate, to ni več zame. Največje zlo je, če je srce gorko in ljubezni polno ... in obenem ...

Iztegne golo roko.

Koliko časa še ... in tu bodo gube in brazde, vsepočez! ... Glejte, — smešno je, ali jaz ljubim to belo roko, kot da bi ne bila moja ... In samo še malo časa ...

Položi roko na mizo, Gornik se je dotakne, ona jo umakne počasi.

Gornik *nekoliko razburjen*

Oprostite ...

Grudnovka Ali do tedaj bi hotela živeti ...

Skloni se bliže k njemu.

Časih me obide nekaj posebnega, čisto uporen duh ... in takrat sovražim vse tiste ljudi, ki bi jih bilo treba ljubiti, in zaželim si boj in viharjev in življenja ... Ah, vi tega ne morete čutiti, ne morete razumeti ...

S spremenjenim glasom, nasloni se globoko na zofo.

Oprostite, da vas dolgočasim; govoriva o prijetnejših stvareh ...

Gornik Ne, milostiva, narobe ...

V zadregi.

Zdi se mi, da se mrači ...

Grudnovka Ali ne ljubite mraka?

Gornik Da, gotovo ...

Grudnovka Nekaj krasnega je ležati o mraku, lenó in brez misli, posebno če so rože v sobi ...

Vzame rožo in jo približa obrazu, pol ležé.

Tako bi človek umrl ...

Gornik

Res ... milostiva.

Vstane, se ji približa, hoče se skloniti nad njo, ali se okrene in zamahne z roko, sede; ona gleda pazljivo izza trepalnic.

Grudnovka

zelo veselo, vstane

Kaj bi dejali, ko bi bilo vse to, kar sem govorila ravnokar, samo zlagano, lepo narejeno, dobro premišljeno, iz posebnega namena?

Gleda mu naravnost v oči z veselim obrazom.

Gornik

presenečen

Iz posebnega namena?

Grudnovka

Ko bi bilo vse to jako rafinirana komedija? ... Ali se niste ravnokar sklonili, da bi me objeli?

Gornik

Milostiva!

Se ji bliža, ona se mu počasi unika.

Grudnovka

počasi, tišje

Gospod Gornik ...

Zopet smehljaje se, počasi, zapeljivo.

Vse te besede — morda so bile vse te besede izgovorjene samo, da bi se vi sklonili, — samo da bi se sklonili, vi nerodnež ... Ali nikar si ne mislite tega. ... zakaj mrači se ...

Gornik

razburjen

Pustite, naj se mrači ...

Prime jo za roko, ona se mu nalahko izvija

12. PRIZOR

Prejšnja, Gruden

Gornik in Grudnovka prideta na sredo sobe; Gruden mirno, z ledenim obrazom mimo nju, pri sobi na levo se okrene, stopi korak proti Heleni, s sklonjeno glavo, obstane.

Grudnovka *zamahne malovažno proti njemu; gre proti sobi na desni:*

Otrok!

Gornik v veliki zadregi zadaj, gre počasi proti izhodu.

TRETJE DEJANJE

Zelo elegantno opravljena soba pri Gorniku; ta eleganca je jako kričeča, malo okusna. Vhod na desni; sobe zadaj in na levi.

1. PRIZOR

Gornik (v jutranji toaleti) in slabo oblečen mlad človek

Mladi človek Ker je torej znana vaša velika dobrotljivost, in ker ste kot bogat in vpliven človek naravnost dolžni in prisiljeni, da se ozirate na druge, ki vam nikoli nič storili niso in ki živijo kljub temu slabše od vas —

Gornik Da ... da ...
Vzame denar iz listnice.
Prosim!

Mladi človek Hvala. Na svidenje! —
Odide.

2. PRIZOR

Gornik in njegov sluga

Gornik *sam, zamišljen*

Nekoč o mraku se je pridolgočasil k meni, legel je na zofo ter zaspal. Prej ga nisem videl nikoli. — Rad bi vedel, kaj nameravajo z mano, zakaj me napadajo z vseh strani. Zdaj naj se oženim, ali jaz bi se ne oženil rad ... Zdi se mi, da so vsi ti ljudje nenavadni kujoni ... Peter!

Sluga vstopi.

Začni pospravljati, Peter. Vrnemo se na Korenovo. Ali ti ni dolgčas, Peter?

Sluga Dolgčas; preveč ljudi je.

Gornik Kar na tihem napravi, Peter. Ni treba, da bi kdo opazil. Izgubimo se potihoma, naskrivoma ...

Sluga Prepozno je.

Gornik Kako prepozno?

Sluga V procesiji pojdejo za vami.

Gornik Pospravi kovčke, Peter, in pusti drugo, kakor je. Ne pojdemo na Korenovo, temveč na Dunaj.

Sluga Na Dunaj?

Gornik Ali v Pariz, ali v Moskvo, kamorkoli. Pospravi kovčke, Peter!

Peter odide, a se takoj vrne.

Sluga Nekdo je prišel.,

Gornik Že tako zgodaj?

Sede resigniran k mizici v ozadju na levi.

3. PRIZOR

Gornik, Gruden

Gruden

neprijazno

Klanjam se, blagorodje.

Sede v ospredje na desni.

Gornik

Dobro jutro!

Ostane na svojem stolu.

Gornik

*vstane, gre proti ospredju, ne da bi se ozrl na Grud-
na.*

Gruden

vstane, gre proti ozadju, hipoma:

Veste kaj, gospod Gornik, stvar se mora razjasniti; drugače ne gre. Jaz ne pustim ... na noben način ne ... bodite prepričani! ...

Gornik

No prosim vas, povejte mi vendar —

Gruden

Na noben način ne! ... In prašam vas, ali je bilo to lepo od vas, ali se je to spodobilo? Z razprtimi rokami sem vam prišel naproti, nobenega hinavstva ni bilo v mojem srcu in nobene sebičnosti. Poznal vas nisem natančneje, niti po obrazu niti po značaju. Zame ste bili popolnoma tuj človek. Tudi mi niste nikoli nič koristili in lahko rečem, da nikoli nič od vas pričakoval nisem. Ali vendar, glejte, sprejel sem vas kot svojega prijatelja; v svoji veliki zaupnosti in dobrodušnosti, ki ne vidi zlega nikjer, sem vam segel v roko ter razprostrl pred vam svoje srce. In kaj ste storili vi? Kaj ste storili?!

Gornik

Prosim vas, zaboga, gospod doktor, — ne zavedam se nobenih grehov.

Gruden Jaz vem, da ste rekli to iz same mladinske lahko-miselnosti. Ali tudi to je naposled dobro zna-menje, kajti če bi bili docela pokvarjeni, bi ne tajili svojih hudobij ... Znano vam je najbrž, gospod Gornik, da je družinsko življenje nekaj svetega, nedotakljivega —

Gornik O ... gotovo!

Gruden Dovolite! — In kdor sega vanj s predrzno roko, je hudodelec, to se pravi, če sega vanj brez posebne-ga dovoljenja. Zakonski hram je tako rekoč tem-pelj ljubezni, vzvišen nad prozo vsakdanjega živ-ljenja. Vi, gospod Gornik, ste porušili ta sveti hram! —

Gornik Zagotavljam vas, gospod Gruden, da nisem raz-rušil ničesar, prav ničesar, jaz ne!

Gruden Dobro! Uverjen sem, da spoznavate sami svojo krivdo, in da želite na kakršenkoli način popravi-ti, kar ste zagrešili. Jaz sam, četudi v prvi vrsti pri-zadet, vam nudim roko, da vas povedem na ste-zo poboljšanja.

Gornik Ali oprostite —

Gruden Pri starih Rimljanih je bila navada, da so se po-korili grešniki za svoje hudobije s prisilnim delo-vanjem za narodov blagor. Ali če bi tudi to ne bila navada pri starih Rimljanih, vaša dolžnost je, da zastavite vse svoje moči za koristi svojega naroda. Ta narod se je razdelil, kakor veste, v dvoje tabo-rov, in pravica je seveda na naši strani. Ali da zmaga pravica, je treba, da si ustvarimo svoje gla-silo, tako rekoč v orožje —

- Gornik** *začuden in razjarjen*
A v kakšni zvezi je vse to? Kaj hočete od mene? Kaj vruga —? Jaz vam nisem storil ničesar, nikogar nisem pohujšal ...
- Gruden** Seveda ne, ker ste bili prenerodni.
Hipoma resneje, s spremenjenim glasom.
Ta stvar ni tako lahka, gospod Gornik, nikakor ni tako lahka ...
Gruden je strupen.
Vi ste me uščipnili, a jaz sem vas zgrabil za roko ... Ali ste mi kaj dolžni? Čisto nič. In vendar sem vas zgrabil za roko ... Ali ste mi kaj vzeli? Kaj še! In vendar ste moj dolžnik ...
- Gornik** *vznemirjen*
Kaj zahtevate?
- Gruden** Ne jezite se, gospod Gornik, — in molčiva odslej o teh stvareh; molčiva o njih, ali pozabiti ni treba nanje. Ni treba pozabiti nanje, gospod Gornik! ... In kar se tiče mojih zahtev, — jaz ne zahtevam ničesar ... Želim samo, da ostanete moj prijatelj, vse drugo pride potem samó ob sebi ...
- Gornik** Jaz še zmerom ne razumem ...
- Gruden** Ej, seveda razumete. In če bi tudi ne razumeli, bi ne bilo nobene škode. Kakor me kdo rani, zahtevam odškodnino, zelo veliko odškodnino! ... Prijatelja ostaneva kljub temu.
- Gornik** *resno*
Motite se, gospod doktor ... stvari niso čisto take. Povem vam odkrito, da sem se takrat na nerazumljiv način prenačlil. Govoriva kar naravnost.

Reč je sicer delikatna, ali to nič ne de; čim prej je pri kraju, tem boljše je. Torej — —

4. PRIZOR

Prejšnja, sluga

Sluga V predsobi stoji gospodična —
Gornik Gospodična?
Gruden Gospodična?
Gornik Kaj ste vi tudi iznenadeni?
Gruden *vstane*
 Na tak način ne pojde. To je proti dogovoru ...
Gornik Kakšnemu dogovoru?
Gruden Kontrakt bi bil zame preslab. Tako ne pojde, dragi gospod Gornik.
Gornik Ah, vi mislite ... Peter, gospodična naj vstopi.

5. PRIZOR

Gornik, Gruden, Matilda

Gornik in Gruden Ah! ...
Vesela hudomušnost Gornika in zadrega Grudna ostane pri durih.
Matilda
Gruden *v zadregi*
 Jaz ... oprostite ... nisem mislil ...
Gornik *smehljaje se*
 Nič ne de, gospod doktor, nič ne de, prijatelja ostaneva vkljub temu. Zmotili ste se nekoliko, — ali se niste zmotili?
Gruden Mislil sem ...

- Gornik** Pričakovali ste — —! Ne, tako zelo nisem ... porušil vašega hrama ... klanjam se, gospodična!
- Gruden** Te intimne družbe nečem motiti ... dovolite, gospod Gornik —
- Gornik** Na svidenje, gospod doktor!
- Gruden odide.*

6. PRIZOR

Gornik, Matilda

- Matilda** Gospod Gornik, sédite tja v kot ter se ne ganite.
Sede na skrajni stol v ospredju na desni blizu vrat.
- Gornik** Ali, gospodična —
- Matilda** Sedite tja v kot ter se ne ganite!
- Gornik** *sede na levo zadaj*
Kaj mi zapovedujete, gospodična?
- Matilda** Vi se hočete poročiti z mano, gospod Gornik?
- Gornik** *vstane*
Jaz ... oprostite, gospodična Matilda —
- Matilda** Ne, ne, sedite, prosim ... Povejte mi, kaj pa vas je prignalo tu sem? Kdo pa vas je klical?
- Gornik** *sede*
Ali jaz vam povem, da nisem nikomur nič storil, nikomur nič! Verjemite mi, gospodična Matilda, da sem čisto nedolžen.
- Matilda** Niste nedolžni, na noben način. Vse ljudi ste pohujšali, vse mesto ste vznemirili. Prišli ste kakor vihar, — in namesto da bi šli dalje po svojem potu, sedite tukaj in se ženite.

- Gornik** *vstane*
Gospodična Matilda —
- Matilda** Ne, ne, sedite, prosim ... Doklej pa še mislite ostati tukaj —?
- Gornik** O jaz — gospodična Matilda —
- Matilda** Nobenih ovinkov! — Ljudje so vas že siti, verjemite mi. Sicer ste zelo dostojen in pameten človek in nič hudega se vam ne da očitati. Ali zakaj delate take neumnosti? Zakaj ne pustite ljudi pri miru? Kamor pridete, napravite nered in škandal. Zagotavljam vas —
- Gornik** Nered in škandal napravite ... Tako ste prišli k nam, ko nismo čisto nič hrepeneli, da bi vas videli! Saj ste jako ljubeznivi in vsi vas spoštujemo, — ali zakaj ste prišli ravno k nam in ob takem času, ko vas je bilo najmanj treba? ... Ali ste že zaprosili za mojo roko?
- Gornik** Ne, nikakor ne, gospodična Matilda.
- Matilda** Ne storite tega, rečem vam. V istem trenutku odpotujem na Dunaj, v Pariz in v Moskvo.
- Gornik** *začuden*
Vi tudi? ...
- Matilda** Tudi?
- Gornik** Čisto odkrito vam povem, gospodična Matilda, da nikoli nisem mislil, da niti od daleč nisem imel namena, —
hipoma razjarjen
skratka, to je silovito ... Povejte mi, zakaj me tako preganjate —?
- Matilda** Čemu pa ste se razjezili? ...

Gornik Nikoli v svojem življenju se nisem mislil ženiti. Kaj mi bo ženitev? Kdo pa je dejal, da se mislim ženiti? Nikoli ne, — nobeden se v naši rodovini še ni ženil. Tudi jaz ne! Nikoli ne! Enkrat za vselej ne!

Matilda *vstane*
A-áh? ... Zbogom!
Odide.

7. PRIZOR

Gornik; pozneje sluga

Gornik *gleda začuden proti durim, mirno*
Sam vrag vedi, kaj je bilo to. Tod okoli žive ljudje čisto posebne vrste. Ukvarjajo se s čudnimi stvarmi ter me vlačijo vanje po nerazumljivi poti. — Peter!

Sluga vstopi s pismi in časniki.

Sluga Pisma in časniki.

Gornik Ali si že pospravil kovčke, Peter?

Sluga Ne še.

Gornik Pospravi jih!

Sluga odide; Gornik pregleduje pisma

»Narodov blagor!« ... Ahm ... »S pomočjo vaših znatnih sredstev in vašega nenavadnega vpliva« ... Ahm! ... »Grozd ... sebičnež ...« Ahm ... »Gru-den kujon!« ... Ahm! ... Profesor Kremžar ... Kdo pa je ta profesor Kremžar? Rad bi sleparil na svojo roko, — poseben človek, ta profesor Kremžar ...!

Vzame drugo pismo, se strese.

Fej! Kdo me je takrat premotil? Ta ženska ima nekaj nenavadnega v sebi. In njen mož ... kakšen lopov!

Sluga vstopi.

Sluga Profesor Kremžar!

Gornik *resignirano*

Ahá-a! —

Sluga odide.

8. PRIZOR

Gornik, Kremžar

Kremžar Klanjam se, blagorodje ...

Gornik Dober dan!

Kremžar Prišel sem, blagorodje, da se razgovorim z vami zaradi zelo važne in obenem delikatne stvari.

Gornik Prosim, sedite! —

Kremžar *séde na levi*

Gotovo vam je že znano, kakšni žalostni časi so napočili za naš ubogi narod. Nikjer pravega delovanja, nikjer resnobe, nikjer nesebičnosti. Kamor se ozremo —

Gornik Oprostite, gospod profesor, — ali jaz vas zagotavljam, da nisem zakrivil tega. Popolnoma nedolžen sem v teh stvareh.

Kremžar Ne ... ne ... ne ... blagorodje, kako pridete do tega, da bi vas dolžil? Čisto narobe. Samo vi ste naša nada, vi ste tako rekoč edini steber, na katerega se naslanja naše polrazpalo poslopje ... Dovolite,

prosim, da govorim zaupno in povsem odkrito-srčno. Nekoliko sem vam že namignil v svojem pismu, — samo nekoliko, zakaj delati se mora oprezno ... oprezno ... oprezno ...

Gornik *raztresen, zlovoljen*

Da, da, oprezno ...

Kremžar Vi ste torej popolnoma mojih nazorov; to me neskončno veseli. Ni lepšega, kot če se ljudje strinjajo med seboj. Ali da govoriva o stvari sami. Doktor Grozd —

Gornik O njem ste že govorili ...

Kremžar Da ... doktor Grozd je prava kazen božja za naš narod! Kakšen sebičnež! — Ali mislite, da mu je res kaj sveto, — narodov blagor na priliko?

Zaničljivo.

Ah! — On misli samo nase, na svoj trebuh, na svoj nos.

Gornik Mislite? Torej je zelo malovreden človek.

Kremžar Nenavadno! — In doktor Gruden tudi on je tako rekoč šiba božja za narod. To je potuhnjenec, plazi se okoli in polni svoj žep. Za gnilo hruško bi prodal ves narod in njegov blagor ... In da pogledamo dalje, — kakšni ljudje so to? Sami potepuhi, vsi do zadnjega. Kriče in se pehajo in se preganjajo, toda kurijo le zategadelj, da se grejejo sami ... Lahko, si mislite, kako je v takem času poštenemu človeku pri srcu. Kaj bo z narodom, prašam vas?

Gornik Jaz ne vem ... res ne ...

- Kremžar** Vidite! — Moj načrt je tak ... ali predvsem: tajno, tiho, polahko! Samo ne nobenega trušča! ... Združijo naj se vsi zmerni, trezni, resnično rodoljubni elementi — z vami na čelu ...
- Gornik** Ah ne ... ne ... ne! ... Jaz, oprostite, nisem bil še nikoli na čelu, ne maram tega ...
- Kremžar** Gotovo, gotovo, razumem vas. Ne javno seveda, — vi stojite zad, močna opora, naš steber, tako rekoč podlaga vsemu —
- Gornik** *nenadoma; flegmatično*
Kaj niste vi prijatelj Grozdov?
- Kremžar** Seveda sem njegov prijatelj, — in Grudnov tudi. Zakaj bi ne bil njun prijatelj? Toda ...
- Gornik** *osorno*
Kaj hočete od mene? Kratko!
- Kremžar** *vstane*
Blagorodje?
- Gornik** Kaj hočete od mene? ...
Se okrene.
Peter!
Sluga vstopi.
Ali si že pospravil kovčke? I
- Sluga** Ne še.
- Gornik** Pospravi jih!
Sluga odide, sreča med vrati Ščuko in Kadivca.

9. PRIZOR

Prejšnja, Sčuka, Kadivec

Kadivec Dober dan! — Nobenih obširnih besed! Pomenimo se kar na kratko in brez ovinkov ...

Gornik *začuden*

O čem, gospod Kadivec?

Kadivec Ali nimate nobene samotne sobe?

Kremžar Blagorodje —

Gornik *Kremžarju*

Nič, nič, gospod profesor, le nikar o teh stvareh, jaz sem nedolžen nad njimi.

Kremžar *slovesno, odhaja*

Dandanašnji na svetu ni več nesebičnih ljudi, ki bi hoteli zastaviti svoje moči in svojo skrb za narodov blagor. Jaz si umijem roké.

Gornik *razjarjen*

Ali jaz, gospod profesor —

Kremžar se pokloni in odide.

10. PRIZOR

Gornik, Sčuka, Kadivec

Gornik *zamahne z roko za Kremžarjem*

Nikoli še nisem bil razjarjen, ali časi so se čisto spremenili ... Vidva sta poštena človeka, sedita, prosim. ...

Kadivec Nisva poštena človeka in torej ne sedeva ... Prosim, poslušajte natanko, kaj vam zdajle povem: vi, gospod Gornik, ste čisto navaden slepar!

Ščuka Kaj ti pride na misel, kaj mi nisi obljubil —?

Kadivec Neumnost! — Ali veste, kaj sledi iz tega?

Gornik Prav nič ne vem.

Kadivec Vi ne veste?

Razjarjen.

Ali vam nisem rekel, da se lotite Grudnovke in da pustite druge ljudi pri miru?! Grudnovka je vaša ženska, vanjo se zaljubite! Zakaj se ne zaljubite vanjo?

Gornik *jako začuden*

Ali, prosim vas —

Ščuka Kadivec!

Kadivec Prav nič! Nobenih prigovorov! — Ali ste slišali, kaj sem vam rekel? Slep! Stvari so torej jasne, — jaz ali vi. — Dovolj! Zbogom!

Odide.

11. PRIZOR

Gornik, Ščuka

Gornik *za Kadivcem, pred vrati*

Vi! ... Sakrament! ...

Ščuka *sede mirno*

Pustite ga; njegova zunanost je malo čudna ... Ali niste sinoči pri Grozdovih nekaj govorili zaradi ti-ste punce, Matilde? To ga je razjarilo. On je nam-reč vanjo zaljubljen.

Gornik*ljut*

Ali kaj morem jaz — —? Nikoli nisem nič govoril, z nikomer, o nobeni puncu! Kaj me briga, če je on zaljubljen!

Sede, resignirano.

Ah, sam Bog vedi, kakšna je moja usoda! ...

Ščuka

Tem bolje, če niste govorili. Kadivec bi se namreč rad streljal z vami.

Gornik

Streljal?

Vstane.

Peter!

Sluga vstopi.

Pospravi kovčke!

*Sluga odide.***Ščuka**

Gospod Gornik, ne jezite se, ali svetoval bi vam čisto prijazno — nekaj pametnega.

Gornik

Kaj mi svetujete?

Ščuka

Pojdite od tod, — skrijte se v varen kraj, kjer ni ljudi, ali če hočete ljudi, pojdite daleč, kolikor mogoče daleč.

Gornik

Vi tudi niste zadovoljni?

Ščuka

Meni je hudo in težko ... Vi ste tuj človek ... videl sem vas komaj parkrat in samo postrani. Ali uga-jate mi, ker kažete odkrito, da skrbite samo zase in da samo zase živite. Meni je zelo težko.

Gornik

Res, če se premisli, je življenje dandanes žalostno in dolgočasno ...

Ščuka

Dolgočasno nazadnje ni; preveč je zlobe in ne-umnosti na svetu, da bi moglo biti dolgočasno ... Ti ljudje, ki jih vidite tod okoli, niso najhujši. De-

lajo zase, skrbijo zase, fraze so jim samo potrebno orodje, in zdi se jim celo, da je to orodje pošteno. Ne zaradi teh ljudi, ki mislijo, da so narod, in ki se vedejo tako neizmerno smešno ... ne, — zaradi teh ljudi bi človeku ne bilo hudo. Koli kor škodujejo, škodujejo večidel drug drugemu. Ali v senci teh ljudi, pod njih široko razprostrtim plaščem se gode žalostne stvari. Tisti mistični narod, ki govore o njem in ki ga nihče ne pozna, leži na tleh že od zdavnaj, in na bolnem telesu glojejo črni hrošči.

Gornik

Ščuka

Črni hrošči?

Črni hrošči. Ne pomaga nič, izgledali ga bodo. Nikogar ni, da bi jih prepodil odkrito in predrzno. Bolezen je že zelo nevarna ... Ali pojdete od tod? Tudi jaz bi šel rad.

Gornik

Ščuka

Pojdite.

Ali je nekaj čudnega. Če bi prestopil samo prag te zaduhle hiše, takoj bi se vrnil ... Zadnje dni me je obšla nenavadna melanholija. Sprevidel sem namreč, da nisem nič boljši od drugih, da se lažem, kakor drugi.

Gornik

Ščuka

Ni nič škode. Lagati je treba; to je vendar ... življenje.

No, jaz sem tega življenja sit.

Vstane.

Rad bi napravil čisto poseben korak, moja noga je pripravljena. Toda glejte, — ne gre. Treba je, da me kdo sune, samo nekoliko sune, samo nalahko, in potem bi šlo.

- Gornik** Ne storite tega.
- Ščuka** Kaj mislite?
- Gornik** Živite pri miru! Vi ste izmed tistih, ki žive jako hitro in se obesijo, če ugledajo slučajno kako vrv.
- Ščuka** Torej je tako usojeno ... Ali naj bo usojeno — preden se stvar izpolni, rečem vam, preden se stvar izpolni!
- Vstane, razburjen.*
- V vsakem človeku je nekaj človeka, resnično! In kadar se ta človek vzbudi —! Kadar se vzbudi v hlapcih gospod, v sužnjih kralj! Dragi moj, kadar ne bo več »naroda«; kadar bodo samo ljudje, sami svoji, predrzni in ponosni; ... **kralji v cunjah!** Takrat ne bo več tega naroda, ki caplja na različnih uzdah, ki je naprodaj za groš, za uslužen smehljaj!
- Gornik** Gospod Ščuka, zakaj se vznemirjate?
- Ščuka** Ker mislim, da je čas prišel. Dobro bi bilo, da bi bili ljudje malo bolj vznemirjeni.
- Po kratkem odmoru, nenadno.*
- Ali pojdete od tod? ...
- Gornik** Seveda pojdem. Če vam je drago, spremljajte me. Jaz imam rad kratkočasno družbo.
- Ščuka** Ne morem. Tako bi ne dobil priložnosti, da se obesim.
- Sluga vstopi.*
- Sluga** Gospa Grudnova.
- Odide.*
- Gornik** *prestrašen*
- Gospod Ščuka, ostanite!

Ščuka *smehljaje*
Ah! — In tako pojedete od tod?
Gornik Ostanite! Prosim vas!

12. PRIZOR

Prejšnja, Grudnovka

Grudnovka Težka mi je bila pot, verjemite, — ali bila je potrebna.
Ščuka Oprostite, gospod Gornik.
Gornik *vznemirjen*
Ne hodite, prosim, — rad bi govoril z vami ... V to sobo, prosim.
Ščuka Kakor izvolite ... Klanjam se, milostiva.
Grudnovka Zbogom, gospod Ščuka! — —
Ščuka odide v sobo na levi.

13. PRIZOR

Gornik, Grudnovka

Gornik *precej hladno in tiho, v zadregi*
Sedite, milostiva!
Grudnovka Gospod Gornik, ali ni bil moj mož pri vas?
Gornik Da, da ... To se pravi ... no, povedal ni nič posebnega.
Grudnovka Nič posebnega. In kaj ste mu vi na to odgovorili?
Gornik Milostiva?
Grudnovka On je bil pri vas in tako ste videli, kar sem vam hotela povedati in česar vam nisem povedala. Ali niste videli ničesar?

Gornik Jaz ... da govorim naravnost ... ali ne izvolite se-
sti, milostiva?

Grudnovka *sede*

Torej niste videli ničesar in
po kratkem odmoru in afektirano otožno
morda je prav tako.
Živahno, močnejše.

Da, prav je tako, prav je, da niste videli in da ni-
ste razumeli.

S posebnim humorjem.

Kaj ste napravili, kar ste tukaj! Čas je, gospod
Gornik, da končate te stvari ...

Gornik O, da, milostiva, na vsak način; še danes sem se
namenil —

Grudnovka Torej ste uvideli sami, da niste prinesli sreče ...
Res, gospod Gornik, vi niste prinesli sreče. Stori-
te karkoli, z veseljem se vas ne bodo spominjali ...

Gornik No, to nič ne de.

Grudnovka Gotovo ne ... Ali kar je glavno, — pozabite na tisto
uro! To sem vam hotela povedati in zato sem pri-
šla k vam ... Pozabite na tisto uro! Ker je bil moj
mož pri vas, lahko čutite, zakaj vas prosim tega ...
Takrat je bil mrak ...

Gornik *nekoliko vznemirjen*

Da ... Takrat je bil mrak ...

Grudnovka In rože so bile na mizi ... Moj mož je bil pri vas in
zato lahko čutite, zakaj ne smejo biti rože na mizi
... Ali potujete daleč?

Gornik Daleč ... kamorkoli ...

Grudnovka Glejte, vi ste srečen človek ... Kdor je tako ustvarjen, diha lahko ta zaduhli zrak; ali zame je pretežak ... samo časih, kadar je mrak in kadar so rože na mizi — —

Gornik *blizu nje*

Takrat vam je dolgčas?

Grudnovka Da, takrat mi je dolgčas, in to lahko čutite, če se spominjate, da je bil moj mož pri vas. Zdi se mi namreč časih, da bi tega ne bilo treba, — da bi lahko tudi v mojih sobah cvetelo vse polno rož ... Ali tega ne bo nikoli ... zdaj nikoli več ...

Gornik Lahko bi bilo ... v vaših sobah vse polno rož ...

Grudnovka Zdaj nikoli več ... Samo ena sama lepa minuta je bila, in komaj porojena, je že padla v blato ... A to čutite sami, če se spominjate, da je bil moj mož pri vas ...

Gornik *niže k nji, razburjen*

Milostiva! ...

Grudnovka Ali pojedete v južne kraje?

Gornik Da ... mogoče ... jaz pojdem kamorkoli ... Kamor želite ...

Grudnovka Tam je nebo visoko in zrak je čistejši.

v stane.

Nič drugega. Pozabíte torej na tisto minuto in pozabíte, da se je omazalo, kar je bilo na nji. Dajte mi v slovo kozarec vode ...

Gornik *vzame z mize kozarec vode, ga ji hoče dati, ali kozarec mu pade iz rok; razburjen jo hoče objeti*

Jaz ostanem ... ostani! ...

- Grudnovka** *se mu smehljaje izvije*
 Zdaj ni mraku ... in tukaj ni rož ... Ali lahko bi bilo
 vsega, zato ostanite!
- Gornik** *vznemirjen, k durim na levi*
 Ščuka! Ščuka!
- Grudnovka** *zelo začudena*
 Gospod Gornik?

14 PRIZOR

Prejšnja, Ščuka; pozneje Grozd, sluga

- Ščuka** Ali ste me klicali?
- Gornik** *slugi*
 Pospravi kovčke, Peter!
- Sluga** Takoj! — Doktor Grozd!
- Grozd** *zelo veselo*
 Dober dan, gospod Gornik ... Klanjam se, milosti-
 va ...
- Grudnovka** Zbogom, gospod Gornik.
- Gornik** Klanjam se!
Grudnovka odide.

15. PRIZOR

Gornik, Grozd, Ščuka

- Grozd** Lepo družbo ste imeli.
- Gornik** Da, da, da ... Oprostite, da se malo poškropim;
 vroče mi je ...
Odide.

Grozd To je satan! Kdo bi si mislil? Naravnost k njemu pride. Ali prepozno je, dušica, prepozno ...

Ščuka Res, prepozno je ...

Grozd Naše mreže so bile solidnejše.

Gornik se vrne; Grozd vzame papir iz žepa

Ali ste čitali? Kakšni komedijanti! Gruden tega ni pisal ... rajši njegova žena. In s tako gnilo vado lovijo svoje piškurje! Mi jim bomo zapeli! Mi jih bomo navrtali z drugačnim svedrom ... Kaj mislite, gospod Gornik? Zdaj prihajajo naši dnevi! In vi, Ščuka, pripravite se brž na odgovor! Ta »poziv na narod« se mora osmešiti, raztrgati ... Vi znate take reči. Brez pardona, kar z gnojnico po njih, da bodo smrdeli sto klafter naokoli ...

Gornik Kaj mislite res nadaljevati to reč?

Grozd Kako pa naj jo zdaj pustim pri miru? In ko bi mogel, ne bi hotel. Ne, ne, — ravno zdaj se čutim zdravega in imenitnega, kot še nikoli. Šele kadar vidi nasprotnika, spozna človek, da je močan. Kaj so mislili? V svoji neumnosti so zakopitali po meni, pa naj kopitajo brez nehanja, razkopitnili me ne bodo ... Ali imate vina, gospod Gornik?

Gornik *med vrati*

Peter! — Prinesi vina!

Grozd Za ta čas prevzamem gnojnico jaz sam. Nekaj lepega je v psovanju in zabavljanju.

To govori položno, mirno, glasno.

Ali ne v tihem, mežikajočem, kakor je vaša naveda, Ščuka. Vi se smehljate, kakor bi hoteli reči: »To vam je tepec, to vam je kujon!« — toda ne re-

čete! No treba je reči, — zakaj prvi pogoj pošte-
nemu zabavljanju je jasnost ...

Sluga prinese steklenico, Gornik natoči.

Bog vas živi, gospod Gornik, stari prijatelj! Vi ste
naša opora in naše upanje v tem krasnem boju ...

Gornik

A za kakšne reči, oprostite —?

Grozd

Za narodov blagor seveda ...

Ščuka

Pridržimo besede, ki so v navadi.

Grozd

Tako je. — Jutri spustimo med ljudi proklamacijo.
Ali nič medlega in slabotnega. Kdor govori, naj
govori glasno in razločno.

Ščuki.

Poiščite tisti stari program ter ga pogrejte. V pro-
gramih je nekaj slovesnega in slovesnost deluje
na ljudi.

Ščuka vstane.

Gornik

Ščuki

Ali boste pisali to proklamacijo ...

Ščuka

Seveda bom pisal ... proklamacijo ...

Grozd

Torej tisti stari program!

Gornik

Na svidenje, gospod Ščuka!

Ščuka odide.

16. PRIZOR

Gornik, Grozd

Grozd

Poklical sem k vam za danes nekaj uglednih mož,
da se pogovorimo resno in natanko o nadaljnjem
postopanju in o čvrstejši organizaciji —

Gornik

Ali jaz, oprostite —

Grozd Nobenih prigovorov, gospod Gornik. Jaz poznam vaše srce, vem, da ne marate škandalov ... Ali v škandale se vam ni treba vtikati, poskrbimo jih sami. Vi ste tako rekoč naš ščit. Udarci bodo leteli seveda tudi na vas, ali ne ozirajte se nanje. Saj ste optimist — in nazadnje je res celo v klofutah nekaj prijateljskega in blagohotnega. Samo razumeti jih je treba. — Tudi jaz sem optimist.

Pije.

Gornik Dovolite mi, gospod doktor —
Grozd Posebno zadnje čase. Dajte mi roko, gospod Gornik ... Ta boj me je neizmerno pomladil. To je življenje, ki ga je vredno živeti. In vse, kar se je zgodilo, je vaša zasluga, dajte, da vas zahvalim iz dna srca.

Gornik Gospod doktor —
Grozd Samo zaradi vas se je zgodilo, kar se je zgodilo. In prav je, da se je zgodilo.

Pije.

Bog vas živi, gospod Gornik! Kako so vas zalezovali od prvega trenutka! Vi niti vedeli niste, v kakšni nevarnosti ste živeli. Povsod so vam bili za petami ... Ali moja roka, moja roka, gospod Gornik, je čvrsta. Toda ne mislite, da sem špekuliral na vaše bogastvo, na vaš vpliv v tistih visokih krogih. Morda mimogrede! Ko bi se nihče ne pulil za vas, bi vas bil pustil najbrž tudi jaz pri miru. Tako pa je bila stvar drugačna.

Gornik Povedati vam moram, gospod doktor —
Grozd Jaz vem, kaj nameravate in, — dajte mi rokó še

enkrat, — meni je veselo pri srcu. Sam vrag vedi, kako je bilo, — a slutil sem v tistem hipu, ko sem vas prvikrat ugledal, da se mi je odprla steza navzgor. Trden sem sicer dovolj, da bi lezel sam po tej poti, in morda bi kam prilezel; a vendar je bolje, če ima človek pripravno palico. Zakaj bi se trudil, če gre brez truda? In glejte, — zategadelj mi je tako zelo prijetno, da stopiva v intimno razmerje in v sorodstvo. Tega si skoro nisem upal želeči, prišlo je samo ob sebi.

Gornik

prestrašen

Jaz nisem nikoli namignil —

Grozd

pije

In zdaj sem močan, tako močan, da bi mi bilo dolgčas brez bojev. Moje žile so do vrha polne krvi ... Krasno je, če ima človek sovražnike ...

Gornik

vstane, neodločno

Povem vam odkrito, četudi mi je težkó —

17. PRIZOR

Prejšnja, Kremžar, Mrmolja, dvoje obč. svetnikov

Grozd

Dobrodošli, prijatelji, le sedite. Takoj pričnemo s stvarjo. Kaj mislite, gospod Gornik? Najprvo zaradi proklamacije ... Gospod Gornik, povedati nam morate svoje mnenje glede glavnih potez našega programa. Brez vas ne storimo odslej ničesar ... Pozabil sem vam povedati, da ste bili včeraj izvoljeni za predsednika centralnega odbora

Gornik

Jaz?! ... Oprostite —

Grozd Ne bojte se, ne bo vam treba nič delati. Vi imate napačne pojme o takih predsedstvih.

18. PRIZOR

Prejšnji, Ščuka

Ščuka Program se je izgubil.

Kremžar, Mrmolja Izgubil? — Kakšen program?

Grozd Nič ne de, programov je veliko, — ta ali oni, je na posled vseeno. Treba je samo, da so besede dolge in lepe.

Kremžar Posebno je treba naglašati zmernost, dostojnost, poštenost.

Grozd Ne bledite, kaj vam bo dostojnost in poštenost v današnjih časih?

2. obč. svetnik Treba je, gospôda, da se v teh težavnih časih, ko je v nevarnosti narod in njegov blagor, združijo vsi dobro misleči elementi v krepko falango. V prvi vrsti nam je treba značajnosti ... Izginejo naj vse osebne težnje, vse intrige

Grozd Kaj bi o tem — saj smo sami! Pustimo značajnost, kjer je, in govorimo o pametnih stvareh!

Kremžar Jaz mislim, da je govoril gospod svetnik zelo pametno.

Gorniku zaupno.

Oprostite, gospod Gornik, takrat me je nekaj premotilo, Bog sam vedi — hipoma mi je seglo v glavo nekaj neumnega. Ne hudujte se, prosim! ...

Gornik O nikakor ne, potolažite se, prosim ...

Grozd Vse tiste dostojnosti, značajnosti in tako dalje

nam ne koristijo nič. Govorimo jasno: treba nam je denarja. Za drugo bom skrbel sam. Posebno vi, gospod profesor, se ne delajte idealnega; — kaj mislite, da vas ne poznam?

Kremžar
Grozd

Prosim, kaj mi morete očitati?

Nič pregrešnega, — toda čemu prihajate s frazami? Sploh vam rečem vsem skupaj, ne lazite po prstih za mojim hrbtom. Ni ga rodila mati, ki bi bil v stanu, da me prevrne. Zapomnite si to! — In zdaj dovolite, da vam razložim svoje načrte, kar se tiče našega glasila, agitacije in sploh našega delovanja ...

Hipoma

Tudi vi, Ščuka, si zapomnite, da ste moj sluga, moj hlapec in drugega nič! Jaz vem dobro, da ste te dni zelo kolebali. Na Grudnovem pragu se še poznajo vaše stopinje. Ali jaz tega ne trpim. Vi ste moja roka, del mojega telesa ... Odvezal se mi je čevelj, gospod Ščuka, — sklonite se ter dokažite svojo vdanost! ...

Ščuka se skloni in zaveže Grozdu čevelj. Ta prizor naj se igra jako diskretno in hitro.

Gornik
Ščuka

Gospod Ščuka, jaz sem se ozrl v stran ...

vstane

Ozrite se zopet k meni.

Vzame kozarec v roko.

Dovolite, da dvigam čašo v tem slovesnem trenutku. Hrepenel sem dolgo in zelo iskreno po majhni brci, po človekoljubni klofuti. Zakaj človek je slab in brez brc bi ne bilo poštenja in brez

klofut bi ne bilo dobrih del ... Očital vam ne bom ničesar, o vi ljudje častivredni. Kdo ve, kaj je greh in kaj je čednost?! Ali v tem slovesnem trenutku, ko se poslavljam od vas, mi je milo pri srcu. Pri-tegnite svoje pasove, in kdor še ni povečerjal, naj opravi hitro.

Grozdu.

Opravite hitro in sezite v roko svojim sovražni-kom. Vašo polno mizo bodo zasedli tisti pozablje-ni hlapci, tisti zavrženci in razcapanci. Raztrgaj-te svoje proklamacije, otresite se skrbi za narod in njegov blagor! **Zakaj »naroda« ni več!** In ni več hlapcev, in ni več zavržencev ... Milo mi je pri srcu, ko vas gledam pred sabo, tako smešne in majhne, polne skrbi za vse obče blagostanje, in če pomislim, da se poslavljam od vas za zmerom, in da vas ostavljam brez varstva in brez pomoči. Spominjajte se name, četudi z otožnimi občutki, in kadar pride tisti veliki čas, pomislite, da je mor-al priti ...

Izpije in odhaja.

Gornik

Veselo srečo, gospod Ščuka!

Grozd

skrajno začuden, gre za Ščuko, obstane med vrati
Norec! ...

To reče Grozd nekoliko naivno zamišljen.

Zavezal mi je čevelj na levi nogi! ...

Obstane, zamišljen, skoro preplašen.

ČETRTO DEJANJE

Soba ista kakor v prvem dejanju

1. PRIZOR

Katarina, Matilda (na desni), Kadivec (ob oknu).
Govore polglasno.

Matilda Jaz vendar vem, da pojde, saj sem bila pri njem.

Kadivec *vstane*

Ah! Ona je bila pri niem! Na ta način je vse jasno. Kaj bi govorili? Milostiva, dovolite, da vas ostavljam za zmerom —

Matilda *glasno*

Jaz sem bila pri njem, da bi mu povedala —

Katarina Pst! — Papa spi!

Matilda Naposled, — midva itak ne govoriva. Oprostite, gospod Kadivec, nisem govorila z vami!

Kadivec Jaz tudi ne ...

Razjarjen.

Sploh, kaj imate opraviti z njim? Čemu ga nadlegujete; pustite ga pri miru in tudi on vas bo pustil pri miru. Jaz vas poznam do nohtov!

Katarina Pst! — Papa spi!

Kadivec Ah, papa ...

- Matilda** Kakor hočete ... Jaz nisem rekla ni česar, — čemu sploh to prerekanje?
- Katarina** Saj je jasno. Gornik pojde; če je povedal sam, da pojde, torej pojde ...
- Kadivec** Zakaj se torej neče streljati?
- Katarina** Ali saj vendar pojde ... Papa ima čudne misli ... Bog vedi, kaj mu je prišlo na pamet ...
- Kadivec** Nič neumnega ni prišlo stricu na pamet. Jaz ne bom miren, dokler tega sleparja ne spremim na kolodvor.
- Matilda** Čemu pa bi bil slepar?
- Kadivec** Ti seveda govoriš zanj, nič čudnega. Toda oprostite, gospodična Matilda, nisem govoril z vami ...

2. PRIZOR

Prejšnji, Siratka

- Siratka** *med vrati*
Ali je gospod doktor —?
- Matilda in Kadivec** Ne!
- Siratka** Oprostite.
Odide.

3. PRIZOR

Prejšnji, brez Siratke

- Katarina** *Vstane, proti durim*
Zakaj pa ste ga tako —
- Kadivec** Neznosen človek, — literat! ...
Z drugim glasom.

Jaz vam povem čisto odkrito, da bom tega sleparja, Gornika namreč, ako hitro ne pojde od tod — skratka, povem vam, da imam velike načrte ... Če ne jaz, on tudi ne! Tako je ta reč!

Matilda No, da bi ravno tvoja volja —

Kadivec *razjarjen*

In jaz pravim, — moja volja, in ravno moja volja. Tebi seveda ni do mene, — ali to je vseeno.

Matilda *glasno*

Tebi ni do mene — ti si neznosen —

Kadivec *bliže*

Ah —

Katarina Pst! Papa spi! —

4. PRIZOR

Prejšnji, Grozd (iz svoje sobe v spalni suknji)

Grozd *govori ves čas nenavadno potrto*

Ali še ni bilo Gornika?

Kadivec, Matilda, Katarina Ne še.

Grozd *zehaje*

A-oh ... Fran! —

Kadivec Gospod doktor?

Grozd *začuden*

Gospod doktor?!

Zamahne.

Ti, Fran, dobro bi bilo, da bi malo več študiral. Potepaš se okoli brez dela. In vrhu tega se mi zdi, da se ukvarjaš z neumnostmi.

Kadivec Pojdem študirat, — takoj ...

- Grozd** *Odide.*
gleda začuden za Kadivcem
 Ah! ...
Matildi.
- Matilda** Kakšna si, Matilda? Gostje pridejo.
 Takoj, striček!
Odide na desno spredaj.

5. PRIZOR

Grozd, Katarina

- Grozd** *gleda začuden za Matildo*
 Ah! ...
Hodi gor in dol, sede.
 Čudno je to življenje ... Nikoli mi še ni bilo prišlo na misel, da bi spal popoldne, na večer. Ali danes me je obšla posebna utrujenost.
- Katarina** Ali si bolan, Anton?
- Grozd** Bolan? ... Ne. Samo leglo mi je nekaj na prsi, na róke, na noge. Ali je bil kdo tukaj?
- Katarina** Siratka je prišel.
- Grozd** Bog z njim.
Po odmoru.
 Čudno je to življenje, čisto neumno mi je pri srcu ...
To govori počasi, flegmatično, z žalostnim humorjem.
 Pomisli, kaj se mi je sanjalo, ravnokar, pred pol ure.
V ospredju, govori počasi in zamišljeno, bolj zase.

Plezal sem visoko visoko, zmerom višje; vsi drugi so bili globoko pod mano; tisoč glav, same svetle plešaste glave — ves slovenski narod. In jaz plezam. Ali kakšna budalost, — plezal sem na strm stolp, — z rokami in nogami ... Ko priplezam gor — pomisli! — ko priplezam gor, zapazim, da sem v sami srajci. Držim se z desnico, a z levico se zakrivam, tiščim srajco k sebi; no zmerom so se videle moje nage noge in sram me je bilo ... Ozrem se dol, naskrivoma, čez desno ramo. Tam doli so se grozno smejali, impertinentno so se smejali. In celo Gornik je bil med njimi, — in jaz, pomisli, v sami srajci. Takrat huškne, bogve od kod, nekaj mrzlega krog mojih nog. Stresem se, pobrcam nalahko, huškne drugič, čez stegna ... brrr ... čez ledja, po hrbtu navzgor, po hrbtu navzdol ... Šlo je hitro, kakor miš ... Ali miš je rasla, stopicalo je po meni z mrzlimi podplati, in podplati so bili večji in večji. To ni bila več miš, — bilo je, vrag vedi, kaj je bilo! ... Primem z levo roko, zagrabim, vlečem ... toda pomisli, takrat se mi hipoma izvijje! Ali je bila to miš? Ni bila miš, — tisti blazni Ščuka je bil! In me gleda z velikimi očmi in pravi: »Kaj pa delate tukaj gori, striček?« Gleda me naravnost v obraz in se smeje. »Kaj pa delate tukaj gori, striček?« — pravi, »saj vi niste narod!« — In me gleda in se smeje. »Kako boste narod,« — pravi — »ko ste v sami srajci!«

Katarina

Zakaj te to vznemirja?

- Grozd** Leglo mi je na prsi ... Ali ti nimaš sočutja z mano, v najtežjih urah se ne brigaš za moje skrbi ...
- Katarina** Anton!
- Grozd** Ti si mi bolj tuja od drugih ...
- Katarina** *žalostno*
Kdaj si mi dovolil, Anton, da bi skrbela zate? —
- Grozd** Napravi mi gorkega vina. — Obšla me je malo-dušnost, mraz me je obšel.
Katarina odide.

6. PRIZOR

Grozd

- Grozd** Kako se je to čudno spremenilo; čez noč se je spremenilo! ... Ščuka mi je za vezal čevelj na levi nogi, — takrat me je zazeblo, in zdaj me zebe ... Kaj sem mu storil? Kar padlo je vse iz mojih rok, sam Bog ve, zakaj, sam Bog ve, kdaj ... Gledam, — ali moje oči so čisto drugačne, vse je nejasno, in polno strahov je, kjer jih ni bilo nikoli ... Zakaj mi je zavezal čevelj na levi nogi ...

7. PRIZOR

Grozd, Klander

- Klander** *uslužno*
Dober dan, gospod doktor!
- Grozd** *začuden*
Dober dan! ... Čemu prihajate k meni, kaj niste pri Grudnu?

- Klander** Jaz?
Zamahne.
Ah, prosim vas! ... Kako to, da bi bil pri Grudnu? Nikoli nisem bil pri Grudnu! Kaj mi je do njega?
- Grozd** Hm! hm ... Ali mislite, da niso dobre njegove šanse? Ali mislite, da se spotika, da se podira?
- Klander** No! — Slepar naj bi še bil, saj smo vsi sleparji, — ali naj bi ne bil neroden ...
- Grozd** *sede, radoveden*
Pravite, da je neroden? Kako pa se je spotaknil?
- Klander** Neroden je. Kakšna je bila njegova revolucija? Vstal je in zakričal, ljudje so poslušali ... a nato sede in pije svoje pivo. kot da bi se nič ne bilo zgodilo ... Blamiral se je ... Kadar se kakšna stvar začne, se ostane pri stvari ... Jaz se naposled nič ne zanimam zanj ... Naj dela po svoji pameti!
- Grozd** *vstane*
A kako, razložite mi — — Ta reč me nenavadno zanima ...
- Klander** Ni nič, se ne da natanko razlagati; omagal je; kri se mu je ohladila; prijel je ter izpustil ...
- Grozd** *zamišljen*
Hm ... omagal je ...
- Klander** Nima tiste velike eneržije in spretnosti še celo ne ... Že je držal Gornika za komolec, pa se mu je izmuznil, na lepem se mu je izvil iz rok ... Vi ste vse drugačen mož ...
- Grozd** Jaz? ... Mislite, da imam tisto veliko eneržijo?

Klander *smehljaje*

In spretnost ... Prišel sem na tihem, gospod doktor, nanagloma, da me ne prehite ... Čestitam vam, gospod doktor ...

Grozd *v zadregi, vznemirjen*

Hvala! ... Toda dovolite —

Klander Seveda, seveda ... ali jaz nimam nobenih skritih misli ... Prepričan sem, da boste rabili svoj vpliv samo v narodov blagor. Toda spretno ste ribarili ... Jako dobro ste ga zalotili ... No, vaša nečakinja je lepo dekle, — zakaj bi je ne vzel? To je povsem razumljivo ...

Grozd Ah da ... da, tako je torej ... in vi ste se zato požurili ...

Hipoma bolj energično in dostojanstveno.

Jaz nisem nič ribaril, gospod Klander. To je prišlo, kakor pride med mladimi ljudmi. Vi ste že od nekdaj navajeni tistih posebnih izrazov ... Hvala za čestitke, gospod Klander. —

Klander *ponižneje*

Nisem vas mislil žaliti, gospod doktor! Govoril sem iskreno, kakor s starim prijateljem ... Ali zagotavljam vas: z Grudnom nisem imel nikoli nič opraviti. Niti brigal se nisem zanj ...

Grozd Dobro, — nič vam nisem očital ... In ljudje govorijo zelo o tej stvari?

Klander O kateri stvari, gospod doktor?

Grozd No ... O Gornikovi ženitvi ...

Klander Govore tako na tihem ... zašumelo je po mestu ...

Grozd Dobro, dobro ...

Hodi po sobi.

Hvala, gospod Klander ...

Klander Oprostite, gospod doktor, da sem vas vznemirjal, in bodite uverjeni, da je moja vdanost trdna in iskrena.

Grozd Dobro, dobro ... Zbogom, gospod Klander. —
Klander odide.

8. PRIZOR

Grozd

Grozd *je še zmerom v spalni suknji*

Taka je torej ta reč! Takrat se mi je zgodilo, kakor nikoli v življenju. Misel mi je padla z neba, čisto nepričakovano in brez povoda, — in nisem se je otresel ... Zakaj bi se moralo to zgoditi? Kako sem prišel do tega, da se oženi Gornik z Matildo? — čisto na lepem, najmanjšega znamenja ni bilo ... No, zakaj bi se ne oženil z njo? Kaj ga ovira? — Slovesen trenutek je bil, ko mi je padla tista misel z neba ... Tukaj so vrata, tukaj je pot ... Stvar je čisto jasna in ne more biti drugačna ...

Sede.

Bog, jaz sem slab in bolan ... Kakšni čudni dvomi ... Kakšna premišljevanja! ... Ob tej uri, ko ga pričakujemo, da pride v fraku in v belih rokavicah ... O Bog, — zakaj mi je za vezal čevelj na levi nogi?

Vstane, pri durih na desni.

Matilda!

9. PRIZOR

Grozd, Matilda

Grozd Napočil je slovesen dan. Ali si pripravljena?

Matilda *še med vrati*

Na kakšno stvar, striček?

Grozd Danes se dopolni tvoja usoda, Matilda! — Sedi. — Ali si že kdaj premišljevala o svojem življenju, o prihodnosti, o nalogah, ki te čakajo?

Matilda *boječe*

Nikoli, striček.

Grozd To ni lepo od tebe, zakaj čakajo te velike naloge. Življenje, kakršno si živela doslej, je bilo zelo otročje in površno. Človek ni na svetu samo, da živi. — Ali si mislila kdaj na možitev?

Matilda Da, striček.

Grozd Ah, glej ... Kdaj si mislila nanjo, na kakšen način?

Matilda Samo tako, striček ... splošno ...

Grozd Hm! ... Da govoriva o stvari. —

Hladno in odločno.

Danes pride Gornik, — pride namreč tebe snubit ...

Hipoma se nečesa domisli, zase, neodločno.

To se pravi ... vrag vedi ... ali meni je slabo, zares slabo. Zakaj mi je zavezal čevelj na levi nogi! ...

Zamahne, trdo.

Pride te snubit, na vsak način, nič drugega. In ti mu boš odgovorila tole: »Dragi gospod Gornik, počastili ste me nenavadno in tako vam torej s posebno radostjo« — — ah, neumnost! Odgovo-

ri mu, kar mu hočeš, ali dostojno, pametno, meni na veselje ...

Matilda
Grozd

Ali, striček, on je tako neizmerno smešen. Gotovo. Ko bi ne bil smešen, bi te ne snubil ... Jaz sem napravil to reč z veliko skrbjo, kot tvoj drugi oče in varuh. Upam, da si mi hvaležna, kakor se spodobi ... Nocoj torej te zasnubi, — jutri pride potem v fraku in rokavicah. Hm ... jutri ... to je vsekakor malo čudno ... Vrag vedi, kaj mi je leglo na prsi ...

Matilda
Grozd

Ali vam je slabo, striček? Kdo je govoril o tem? — In kadar te povpraša o tistih rečeh, ne povesi oči; to je starinsko ... Hm ... čudno je kljub temu ...

Odhaaja

Matilda

Jaz vam rečem, striček, prosim, nikar se ne hudujte —

Grozd odide.

10. PRIZOR

Matilda, Kadivec (od leve iz sobe)

Matilda
Kadivec

No zdaj si slišal.

séde obupan

Kaj je storiti?!

Matilda

smeje

Ali, saj pojde! — Čisto nič se ne bo zgodilo ... Fran, ti si tako vznemirjen ... in take malenkosti te vznemirjajo ...

Kadivec To niso malenkosti ... Toda resnično, Matilda, jaz sem zelo nedostojen.

Gre k nji, iskreno in prisrčno.

Matilda, ti dušica, to res niso malenkosti ... Nič se ne bo zgodilo ... Gotovo, zgodilo se ne bo nič. Toda glej, Matilda, ti dušica moja — kolikor jih poznam, — edino tvoje srce je pošteno, dobro, neomadeževano ... In kadar kdo samo pomisli, kadar samo pomisli, da bi ranil tvoje čisto srce in da bi ga omazal, je moje srce v resnici že ranjeno. Če kdo samo pomisli, da bi se te dotaknil, — jaz čutim, kot da bi se te bil dotaknil že v resnici ... Dokler te ne objamem z obema rokama, trdno in tesno, z obema močnima rokama, — bo moje srce nemirno in bal se bom zate. Jaz se bojim, Matilda, če se ozirajo že na tvojo senco ... Zakaj, Matilda, dušica, ti ne veš, kako te ljubim ...

Matilda Fran! ... Saj me lahko poljubiš, Fran! ...

Kadivec Ti! ...

Jo poljubi.

Matilda A zdaj —

Kadivec Zdaj je samo treba, da ta človek izgine. Prej ne bo miru ... Če le prag prestopi s svojimi nerodnimi nogami, že je vse v neredu. Treba je, da takoj izgine ...

Matilda Danes pride snubit.

Kadivec Kaj mu boš odgovorila?

Matilda *smejé se*

Kaj mu bom odgovorila, Fran?

Kadivec Oprosti, Matilda ...

Matilda Kadar pride, prisloni malo vrata in ...
Kadivec Ali prosim te, Matilda, kaj misliš o meni?
Matilda Kaj nisi poslušal ravnokar?
Kadivec Seveda sem poslušal, ali to je bilo čisto kaj drugega. Poslušal sem le tako ... slučajno ...
Matilda Ker si bil ravno pri durih ...

11. PRIZOR

Prejšnja, Siratka

Siratka Ali je gospod doktor doma?
Matilda Da, takoj.
Proti Grozdovi sobi.
 Striček! Gospod Siratka!
Siratka Na zdravje, gospod Kadivec!
Kadivec Zbogom!
Odide na levo.
Grozd *znotraj*
 Samo trenutek!
Matilda Zbogom, gospod Siratka!
Za Kadivcem.

12. PRIZOR

Siratka, pozneje Grozd

Siratka *gleda za obema*
 Hm ... Gornik bi bil lahko ljubosumen ...
Grozd *iz svoje sobe, oblečen in obut*
 Dober dan, Siratka. Ali ste se me spomnili?
Siratka Gospod doktor, kdaj sem pozabil na vas?

- Grozd** Saj ste se najbolj izmed vseh držali za Grudnov frak.
- Siratka** Jaz? Nikakor ne. Jaz sem samo gledal, študiral.
- Grozd** Vi literati uganjate torej nedostojnosti samo zaradi študij?
- Siratka** Samo zaradi študij.
- Grozd** Srečni ljudje: kdo vas more križati? Pa ste spustili Grudnov frak, je slabo šit?
- Siratka** Zelo slabo; že se mu je odtrgal ... Takoj prvo uro sem vedel, kako se bo zgodilo. Gruden je premalo odločen, premalo pretkan. Za majhne intrige je zelo sposoben, ali če se loti kaj velikega, ne opravi nič, — baš ker je majhen in malenkosten ...
- Grozd** Tako ga torej sodite, — po svojih študijah. A zdaj, ko ste dovršili svoje študije, — kako bo z njegovim listom?
- Siratka** Z njegovim listom? Nimam nič opraviti z njegovim listom.
- Grozd** Ah, to je imenitno, kako ga zatajujete. Majhen vetrč je zapihal, in siromak stoji sam. Vreden je sočutja, bogami ...
- Siratka** Zagotavljam vas, da ni imel nikoli zvestih privržencev; to je bila samo epizoda brez pomena. Jaz na priliko —
- Grozd** Vi ste samo študirali, da ... A povejte mi, kaj vas je tako ostrašilo, zakaj ste pobegnili tako hitro, — po komaj dovršenih študijah?
- Siratka** To so bile različne zunanje okolnosti, ki so pričale jasno, da Gruden ni ustvarjen za tako visoko na-

logo, kakor si jo je stavil sam, in da ni vreden narodovega zaupanja v toliki meri —

Grozd Da, da, — in tako dalje. Prašal sem vas, kaj je napotilo ovce, da so ostavile pastirja?

Siratka Pastir je bil preneumen, to je vse. Lahko bi bil spraval Gornika pod svojo suknjo, ali bedaka je obšla ljubosumnost čisto na lepem ... Neverjetno! — In pot je bila že tako lepo posejana ... Če bi bil pameten, bi ga vi ne bili prehiteli ...

Grozd Ali glejte, jaz sem ga prehitel! Imenitno prehitel, — ne?

Gre v stran, zamišljen.

Hm ... Imenitno sem ga prehitel, seveda ... Glejte, tako se stvari spreminjajo ...

Smehljaje.

Ali ste mislili, da sem na tleh? Ali ste že molili zadušnice? Hm ...

Siratka *malodušno*

Ne, gospod doktor ... prosim vas ... jaz nisem bil nikoli med vašimi na. sprotniki ...

Grozd Samo študirali ste. — Veste kaj, gospod Siratka, ostanite pri meni. Ščuka je namreč zblaznel.

Siratka Da, gospod doktor, z veseljem. To, oprostite, je bil pravzaprav povod —

Grozd Ha, ha, ha ... Vi ste res značajan človek; upam torej, da ste dober žurnalista ...

Siratka Nisem mislil tako, ... moje sveto prepričanje ...

Grozd Na, na ...

Siratka Ali kar se tiče Ščuke, — je škoda tega človeka. Kljub vsemu sočutju bo treba nastopiti odločno

Grozd
Siratka

proti njemu. Nikakor se ne sme dovoliti, da bi taki nedostojni, samovoljni ljudje prodajali svoj strup med narod in rušili tiste svete ideale —
Kaj ni bil Ščuka vaš prijatelj?
Da, — toda kadar gre za narodov blagor, neha vsako prijateljstvo ...

13. PRIZOR

Prejšnja, Gornik

Gornik
Grozd

Dober dan, gospod doktor —

veselo vznemirjen

Ah, blagorodje, zelo ste me razveselili. Prosim, blagorodje.

Ponudi mu stol.

Pričakoval sem vas nekako s strahom ... Zbogom, gospod Siratka, zbogom!

Siratka

Klanjam se, gospôda!

Odide.

14. PRIZOR

Grozd, Gornik

Gornik

Prišel sem na vaš dom s posebnim opravkom. Ali bi ne mogel govoriti z gospodično Matildo?

Grozd

O, da, da ... seveda, takoj, blagorodje ... Verjemite mi, že sem mislil, da je vse pri kraju. Zgodilo se je z mano nekaj čudnega ... Po tistem neumnem trenutku, ko mi je zavezal čevelj na levi nogi —

Gornik

Je bilo malo čudno, res ...

Grozd Da, čudno je bilo; ko je zaprl vrata za seboj, je leglo name, ... na prsi, na obraz ... Tako so trenutki, sami ob sebi brezpomembni, ki človeka umorijo, a sam ne ve, kako in zakaj ... Od tedaj so moje misli zelo plašne in žalostne. Glejte, skoro vas že nisem več pričakoval ...

Gornik *v zadregi*

Da, da ... in jaz bi tudi ...

Grozd Ali moj strah je bil neumen ... Jaz nisem bojazljivec; v svojem življenju se nisem bal nikogar. Bojim se samo, če vidim kaj novega. Kje naj primem? Kako naj zgrabim? In v obrazu tistega blaznega človeka je bilo nekaj novega ...

Gornik Ščuka ni blazen.

Grozd Ne ... ne zmerom. Časih je bil pameten in imel sem ga rad. Mislim, da bi mu oprostil tudi zdaj ... samo pride naj k meni ... Tudi plačo mu povišam ... gotovo, saj je drugače pripraven človek ...

Gornik Ne verjamem, da bi se vrnil.

Grozd Morda se vrne; jaz bi rad, da bi se vrnil ... Ali zdaj, — zdaj je vse dobro; vse je dobro zdaj.

Iskreno strese Gorniku roko.

Vi, gospod Gornik, ste res imeniten človek. Taki ljudje mi ugajajo, oprostite ... Tako premišljujem, ugibam ves bolan in vznemirjen ... »Ali pride ... ali ne pride?« In on, — pošten, značajan človek, hodi svojo pot molče in resno ... brez velikih komedij, brez sentimentalnosti ... Vi niste frazer, in to mi jako, jako ugaja ...

Gornik Dovolite, gospod doktor, vaše besede so skrivnostne ...

Grozd Ne jezite se, dragi gospod Gornik ... Pride mi redkokdaj, ali kadar pride, pride z veliko močjo. Nikoli še nisem govoril tako iskreno kakor to uro ... Par dni so bili oblaki nad mojo hišo, ali komaj so padle prve kaplje, — že se je zjasnilo ... Hvala, gospod Gornik! ...

Se obrne v stran in se pogladi po čelu.

In se je zjasnilo ... Bog vedi, nisem pil vina, a sem pijan ... To ni zdravo ...

Gorniku.

Dovolite torej, dragi gospod Gornik ...

Gre proti sobi na desni.

Matilda!

15. PRIZOR

Prejšnja, Matilda

Matilda Striček?

Grozd *tiho Matildi*

Matilda, spominjaj se, kar sem ti rekel ... Zdaj gre za narodov blagor ... Ah, neumnost ... Pazi, Matilda! ...

Gorniku s posebnim smehljajem.

Ostavljam vas za par minut, gospod Gornik ... oprostite ...

Odide.

16. PRIZOR

Gornik, Matilda

- Gornik** Klanjam se, gospodična Matilda!
- Matilda** Dober dan, gospod Gornik! —
- Gornik** Gospodična Matilda, razjasniti vam moram neko stvar, prositi vas moram oproščenja —
- Matilda** Zakaj pa še niste šli od tod?
- Gornik** Pojdem takoj. — Ali jaz ne bi rad, da bi se spominjali name z grenkim srcem. Tukaj je tako malo dobrih ljudi, in vi ste med njimi; zato bi mi bilo žal, da bi se vam zameril. Povem vam odkrito in po pravici, da nisem bil nikoli zaljubljen v vas ...
- Matilda** *k durim na desni*
Zdaj torej slišiš —
- Gornik** Prosim?
- Matilda** Duri so zaškripale ... In potem?
- Gornik** Potem?
- Matilda** Odkod pa je potem prišla ta neumnost? Kdo pa je sploh govoril o nji?
- Gornik** Jaz sem nedolžen ...
Resno.
Morda je kriva neka posebna stran mojega značaja. Premehak sem namreč. Če mi kdo reče »Oženi se, prijatelj, meni na veselje!« — pa se oženim ...
- Matilda** No, prosim vas, ali vam je kdo rekel —?
- Gornik** Seveda. Saj v tem je vsa čudovitost te stvari. Gospod doktor Grozd se je namenil, prijel me je za

roko ter me potegnil za sabo ... In jaz sem hodil za njim ... Čemu se je to zgodilo, sam Bog vedi! ...

Matilda

Stric vam je dejal, da se oženite?

Gornik

Ali mi je dejal? ... Nič mi ni dejal: prijel me je za roko in jaz sem hodil za njim ... O Bog, žalostno je moje življenje ... Jaz nimam veselja, ne miru, ne prijateljev ... Pridem, in usujejo se okoli mene, ščipljejo me od vseh strani. Po mojem hrbtu bi lazili navzgor; samo do mojega hrbta jim je ... Ali jaz ne maram teh stvari. Imam denarja in imam znancev; zato so me izbrali ljudje za svojega hlapca, da bi jim služil s svojim denarjem in da bi prosil zanje krog stolic in prestolov ... žalostno je moje življenje ...

Matilda

mehkeje

Gospod Gornik, zakaj se ne skrijete? Zakaj ne pobegnete v samoto, v gozd? Jaz na vašem mestu bi si napravila vilo visoko gori, kje v gorovju, sredi jelk in skal ... To bi bilo krasno ... imeli bi miru in veselja.

Gornik

To nameravam, gospodična Matilda. Hotel sem samo pogledati svet. Po očetovi smrti sem stopil iz hiše, da bi si malo ogledal. Ali svet je strašen. Samo malo ljudi je dobrih in iskrenih, ali jaz se zamerim vsem, poštenim in nepoštenim. Nikar se ne hudujte name, gospodična Matilda.

Matilda

Jaz se ne hudujem čisto nič, gospod Gornik. Samo ... prišli ste tako neumno ... Zakaj niste rekli takoj, da ne marate zame?

Gornik Kako bi mogel reči kaj takega? ... Hotel sem, toda beseda mi je ostala na jeziku ... Tudi pobegniti sem hotel že davno; sinoči, predsinočnim. Ali držalo me je nekaj za suknjo ... Ah, jaz sem tako mehak, tako neumen, tako len. Ni ga na svetu nesrečnejšega človeka.

Matilda Ali zdaj vendar pojdete?

Gornik Gotovo, zdaj pojdem! ... Doma je pospravljeno vse. Peter je pospravil kovčke; popotna suknja leži na zofi, palica na mizi. Vse je pripravljeno. In kadar pojdem, napravim ovinek ... daleč naokoli pojdem, da ne zaidem na vaše stopnice in da mi ne padejo kovčki iz rok ...

Matilda Prosim vas, gospod Gornik, varujte se — — —

Gornik Brez strahu, — tako je zapisano ...

Vstane.

Gospodična Matilda, če se kdaj spomnite name, nikar se ne zgražajte!

Matilda Bog z vami, gospod Gornik ...

Gornik *otožno*

Rad bi dal roko gospodu Kadivcu. Prosim, gospodična, recite mu, da ga pozdravljam.

Matilda *k durim*

Fran!

17. PRIZOR

Prejšnja, Kadivec

- Matilda** Poslovi se od gospoda Gornika!
- Kadivec** Zbogom, gospod Gornik ... Zakaj se niste hoteli streljati?
- Gornik** Se ne streljam rad; je zmerom nekaj nevarnosti zraven. — Oprostite mi, gospod Kadivec, nikoli nisem mislil nič hudega o vas ...
- Kadivec** Potujte srečno, gospod Gornik ... Tudi jaz vas nisem mislil žaliti ... ali zakaj ste bili tako nerodni?
- Gornik** Kakor je človeku usojeno ... Zbogom!
- Kadivec in Matilda ga spremita do vrat;*
Zbogom! —
Gornik odide.

18. PRIZOR

Kadivec in Matilda

Kadivec in Matilda se oddahneta.

- Matilda** In stric?
- Kadivec** Hm!
- Matilda** To bo nekaj strašnega ...
- Kadivec** Ah, — tega se je treba otresti; skrajni čas je. Čemu se klativa tod okoli, po teh sobah, Matilda? Zakaj bi ne živela zase, — koga potrebujeva poleg sebe? Jaz sem sit tega življenja ...
- Matilda** In kaj misliš?
- Kadivec** Nič posebnega. To je vendar smešno ...
- Vstane.*

Bogami, šele zdaj, v tem trenutku mi je prišlo na pamet, kako neizmerno neumno je to. Zakaj tičiva pod nadzorstvom? Kdo je kaj storil zame in zate? ... Zakaj bi si ne izbrala drugega stanovanja? ... Stric naju vzgaja, midva se tudi samá lahko vzgajava!

Matilda

Fran!

Kadivec

Preneumno je to! — Ti živiš od denarja svojega očeta, jaz od denarja svoje matere ... Odvisna nisva od nikogar, — in vendar trepečeva pred tem človekom. Neumno, sakrament!

Matilda

Ali, Fran, ti si nehvaležen!

Kadivec

Ah, hvaležnost! ... Kadar pride, mu porečem energično: »Gospod doktor, dajte mi račun o svojem gospodarstvu, o svojih stroških, o tisti neumni vzgoji. Jaz sem tega življenja sit!«

19. PRIZOR

Prejšnja, Grozd

Grozd

začuden

Kje pa je Gornik?

Kadivec

malodušno

Ah ... Gornik ...

Matilda

No ... Gornik ...

Grozd

Kaj je z Gornikom?

Matilda

Šel je.

Grozd

Kako to, da je šel ... Kaj sta govorila?

Matilda

Ah, ... nič posebnega ...

Grozd

Fran, pojdi študirat!

- Kadivec** Povedati vam imam nekaj zelo važnega.
Grozd Glej, glej ...
Razjarjen.
 To je impertinentno.
Matildi.
 Kaj sta govorila?
Matilda Striček —
Grozd Kaj si mu odgovorila?
Matilda Ali, striček, saj me še nič prašal ni.
Grozd *prepaden*
 Kako da te ni nič prašal?
Vstopi Grudnovka.

20. PRIZOR

Prejšnji, Grudnovka

- Grozd** *hladno*
 Zelo me veseli, milostiva. Odkod ta čast?
Grudnovka Dober dan, gospod doktor.
Kadivcu in Matildi.
 Dober dan. —
Grozdu.
 Prišla sem vas svarit, gospod doktor! ...
Grozd S tabo bom govoril pozneje, Matilda; in s tabo, Fran!
Kadivec Jaz bi tudi rad govoril z vami ...
Matilda Fran!
Kadivec in Matilda odideta

21. PRIZOR

Grozd, Grudnovka

Grozd *gleda molče za njima, po prestanku*

Prišli ste me svarit?

Grudnovka Da ... na vašo in seveda tudi na svojo korist.

Grozd Seveda, — sedite, prosim!

Grudnovka Vi veste, da je ta razdor jako neumen.

Grozd Kdo ga je povzročil?

Grudnovka To se ne praša. — Ali mislite, gospod doktor, da so šanse na vaši strani?

Grozd Jaz mislim to.

Grudnovka Torej se varate. Tehnica je sedaj čisto ravnotežna, niti za betvico niste boljši. Če se pametno ne okrenemo, pademo vsi skupaj.

Grozd Prišli ste k meni v skrbah ... Do mene vam ni nič, to je gotovo; — kaj torej nameravate?

Grudnovka Do vas mi res ni veliko; vsak skrbi zase. Ali ravno zategadelj sem prišla k vam. Naša reč je vzajemna ... Prosim, poslušajte: — recimo, da se prične boj na življenje in smrt. Doslej smo se greli vsi skupaj pod enim plaščem, in pod tem plaščem se je godilo precej nedelikatnih stvari. Če se prične boj na življenje in smrt, bodo prihajale na dan te nedelikatne stvari; a v svetli luči se vidijo take nedelikatnosti še bolj nedelikatne, kot so v resnici. Nam bi to ne bilo prijetno, — ali bi bilo prijetno vam?

Grozd Kdo mi more kaj očitati?

Grudnovka Dobro, — tako bi lahko rekli z vsem ponosom, — ko bi imeli za sabo kakršnokoli zaslombo. Ali glejte, tehcnica je ravnovesna ... Tudi vam se je izvil Gornik iz rok.

Grozd *prestrašen*
Kako da se mi je izvil iz rok?

Grudnovka *smejé se*
Kaj res mislite —?

Grozd *v zadregi*
Jaz ne mislim nič ...
Gre korak po sobi, zamišljen, prepaden.
Tako se mi je izvil iz rok ...

Grudnovka Treba se je tolažiti. Vi ste bili prav tako nerodni kakor moj mož ... Nekaj smešnega je bilo na tem razdoru, ali lahko bi se blamirali še bolj ... Zdaj je čas, da se stvar zakrije in pozabi ...

Grozd *počasi*
Milostiva, jaz vam nič ne zaupam. Ali ste prišli, da bi spravili iz mene besedo, ali ste me prišli plašiti? ... Danes so bili pri meni ljudje, ki ste jih še včeraj držali na konopcu! ...

Grudnovka Ali, gospod doktor, kako govorite? Jutri bodo tisti ljudje spet pri meni, če zapiha veter le nekoliko na mojo stran. Prišli so k vam, ker so se zmotili. Ti ljudje bi bili dober termometer, ko bi ne bili tako neumni ... Nevarnost je čisto drugod. Če hočemo ostati, kar smo, namreč **narod**, je treba, da spravimo svoje stvari pod streho in da se pripravimo ... Kaj ste storili Ščuki?

Grozd

Kako ste vi vsi natanko začutili, da me je nekdo ranil, da so se mi zazibala tla pod nogami.

Razjarjen.

Ali jaz vam rečem, vam vsem skupaj, da to ni moja poslednja ura. Varali ste se jako ... Kako me hočete ponižati, kako hodite okoli mene, kakor okoli bolnega otroka! ... Ali jaz nisem slab, nisem bolan ... Čemu prihajate s, tistimi strahovi? Tudi strahov se ne bojim ... Kaj morem za to, če mi je zavezal čevelj na levi nogi? Ali sem mu zapovedal? ... Tudi vi ste se zmotili! — Kaj sem izgubil v tem času, v teh kratkih dneh? Ničesar nisem izgubil, niti trohice svoje moči ... Vrnil se bo k meni, skesan in majhen ... Poznam te ljudi ... Vrnil se bo goljufan, raztrgan in slab. Jaz poznam te strahove! Mnogo jih je že bilo in vsi so poginili, jaz pa sem ostal ... Zmotili ste se nad mano, milostiva! Tehnica je ravnovesna, šanse so enake? ... Hej ... Jaz zakličem, samo pomignem, in narod hodi za mano ... Da, neumna je ta slabost; prišla je samo slučajno, od obile večerje ... Tako ste se zmotili nad menoj, ravno v tej uri, ko stojim višje, nego sem stal kdaj prej ... Gornik se mi je izvil iz rok? ... Varate se; on ne more iz mojih rok, privezal sem ga z močnimi jermeni ... Obšlo me je nekaj slabosti, in v tistih trenutkih sem mislil tudi jaz, da drsam navzdol. Ali moja tla so trdna, nenavadno trdna! —

Grudnovka *vstane*

Torej pozneje, gospod doktor. Če mislite, da še ni zadnji čas, tedaj potrpite. Na svidenje!

Grozd Nisem mislil tako. Naj me pride vaš mož prosit oproščenja. Lahko mu oprostim, ker nimam od njega ne škode ne koristi ...

Grudnovka Dokler govorite o oproščenju, se o spravi ne more govoriti. Pozneje torej.

Mrači se.

Grozd Torej nikoli ...

Katarina pride.

22. PRIZOR

Prejšnja, Katarina

Katarina Vino je pripravljeno. Ali hočeš luči?

Grozd Ne.

Katarina odide.

23. PRIZOR

Grozd, Grudnovka

Grudnovka *vstane, odhaja*

Prišla sem vas svariti; varujte se; taki strahovi, kakor je Ščuka, so nevarni.

Grozd *tiše*

Jaz se jih ne bojim ...

Hipoma neodločno.

Toda ... zahvalim vas, milostiva ... Ali res mislite, da je tehtnica ravnovesna, da je čas skrajšen?

Grudnovka Vi ste rekli, da ni.

Grozd *zamišljen*

Leglo mi je na srce, in neče stran,! — Zbogom, milostiva!

24. PRIZOR

Prejšnja, Siratka, Klander, Kremžar (pridejo prepadeni)

Siratka Ali ste slišali, kaj je napravil?

Kremžar *in Klander morata, kakor zmerom, govoriti profesor-sko dostojno!*

To presega vse meje dostojnosti.

Klander Zapreti takega človeka! Saj je zblaznel. Na cesti naj ga aretirajo.

Grozd *prestrašeno*

Kaj je napravil Ščuka?

Siratka Slab dovtip je napravil; ali taki dovtipi so nevarni, — vrag vedi, kaj lahko pride iz takih dovtipov. Prosim, čujte: —

Kremžar Na tak način se rušijo ideali; tako se spodkopuje vera v avtoritete. To bi morala zabraniti vlada!

Klander Policija bi morala poseči vmes!

Siratka Čujte!

Velik list papirja v roki.

»Jaz ne govorim za tiste ljudi, ki niso več ljudje s krvjo in mesom, temveč številke v tolpi; ne za tiste ljudi, ki se jim zde fraze o narodovem blagru, o narodovih idealih, o avtoritetah, tradicijah, za-

konih in tako dalje svete in nedotakljive. Zakaj to niso več ljudje, temveč številke v tolpi, brez življenja in brez ponosa ... Za tiste govorim, ki jim je ljubša cinična resnica nego blagoslovljena laž ...» Ali ni to blazno?

Grozd Kje je dal to tiskati? Kdo se je predrznil to tiskati —?

Siratka Le naprej.

Siratka Prosim. — Gospod doktor, prosim. Tukaj meri na vas, — imenuje vas indirektno, oprostite, — svinjjo.

Kremžar Nedostojno!

Siratka »Doktor Grozd bi bil rad minister ali vsaj dvorni svetnik, — za narodov blagor. Tudi doktor Gruden bi bil rad minister ali vsaj dvorni svetnik, — tudi za narodov blagor. Vse, dragi moji, vse za narodov blagor. Kdor dandanes javno laže, — laže za narodov blagor. Kdor govori javno resnico, — ga smešijo in preganjajo ter naposled uničijo, — za narodov blagor! — In za narodove ideale; — ta narod ima namreč ideale — in koliko idealov! Le prestopi se nerodno na cesti, pa stopiš idealu na kurje oko! In kakšni boji se bijejo za te ideale! Ti, dragi moj, nimaš nobenih idealov, niti ne veš, kaj so ideali, tudi tvoj prijatelj jih nima. Ali ti in tvoj prijatelj skupaj se imenujeta narod ter imata ideale! In za te vajine ideale se borita doktor Grozd in doktor Gruden. Doktor Grozd bi dal za te vajine ideale svojo nečakinjo in doktor Gruden svojo ženo ... Za te ideale in za narodov blagor!«

- Kremžar** Nesramno!
- Siratka** »Doktor Grozd in doktor Gruden sta poštena človeka. Zakaj bi ne skrbela zase, kakor skrbimo zase mi drugi? Ti, dragi moj, trguješ s suknjami, doktor Grozd trguje z narodovimi ideali! Razloček je samo ta, da je suknjo težje napraviti in težje zakrpati nego navaden ideal ...«
- Klander** In ljudje ga poslušajo ...
- Siratka** V predmestju, v tistih zakotnih gostilnah si je zbral svoje brloge in svoje ljudi ...

25. PRIZOR

Prejšnji, Mrmolja in Mrmoljevka

- Mrmolja** Gospôda, — gospod doktor ... Jaz nisem mislil, da bi bilo mogoče kaj takega v našem pohlevnem, pobožnem narodu ... Pomislite, prosim ...
- Kremžar** Ali ste tudi vi že čitali?
- Mrmoljevka** Gospod doktor, v vaših rokah je zdaj rešitev, je pomoč. In takega človeka ste gojili na svojih prsih, da zdaj s svojim cinizmom podira, kar so zidali najidealnejši naši možje v toliko in toliko truda polnih letih, s sveto ljubeznijo v srcu, polni zvišenih idej, posebno tiste svete ideje, ki dandanes —
- Grudnovka** Gospod doktor, ali mislite, da ni skrajni čas? ...
Zmračí se.

26. PRIZOR

Prejšnji, Gruden (prisope razburjen)

Gruden Doktore; — stvar je pri kraju, stran z neumnostmi. Zdaj moramo nastopiti energično, vsi skupaj, vsi pošteni in pametni ljudje! ... Meni so razbili okna ...

Vsi Ah ...! Kdo? Kdaj?

Grudnovka Tebi prvemu?

Gruden Par ljudi, neizobraženih, polpijanih; če so delali iz objesti ali v resnici, — meni ni bilo lahko pri srcu. Jaz se bojim takih ljudi.

Grozd Ali je bil Ščuka med njimi?

Gruden Slišal sem njegov glas, — smejal se je. Stal sem na stopnicah, — a potem preko vrta k tebi.

Grozd Stopimo mu na tilnik, da bo odprl oči ...

Dá Grudnu roko.

Gruden Oprosti, doktore!

Mrmolja Jaz mislim, da je to eden najvažnejših trenutkov v zgodovini našega naroda.

27. PRIZOR

Prejšnji, Kadivec, Matilda

Kadivec Gospod doktor, — mislila sva, da ste sami.

Grozd Kaj je?

Kadivec Predstavljam vam svojo nevesto!

Grozd Pojdi študirat!

Kadivec Matilda, — še danes pojdeva študirat; — na Dunaj —

Šipe na oknu zažvenkečejo na tla, zunaj hrup, smeh in nerazumljivi klici; vsi prepadeni, — hipoma se hrup deloma poleže.

Glas Ščukov *pod oknom*

Gospod doktor, doktor Grozd!

Počasi, — zelo glasno, razločno, s kratkimi prestanki.

Ali niste čutili, da sem vas ugriznil, — — ko sem vam zavezal čevelj na levi nogi? — — Moji zobje so bili — —strupeni. — — Kmalu boste legli na postelj, — —in z vami bo legel narodov blagor — —in bodo legli narodovi ideali — — Zakaj začenja se boj — — proti blagru naroda — — proti narodovim idealom — — Do svidenja! —

Okna zažvenkečejo znova; zunaj hrup in smeh.

Grozd

Gospôda, zberite se okoli mene v tem težkem trenutku. Vsi čutimo, da je v nevarnosti najsvetejše, kar imamo, da so v nevarnosti najdražje naše svetinje. Tisti strup, ki ga dihajo že oddavnaj veliki, propali narodi, se hoče priplaziti tihotapsko v verni, nedolžni naš narod ... Gospoda — meni je težko pri srcu — ostavite me. ... Siratka, pokličite Gornika ... on je naša rešitev ... pokličite Gornika ... Matilda! ...

Matilda in Kadivec pri vratih.

Matilda

Zbogom, striček!

Grozd

Kam greš, Matilda?

Matilda

Na Dunaj, striček!

28. PRIZOR

Prejšnji, Gornik

- Gornik** *v angleškem plašču, kovček v roki, sluga za njim*
 Zbogom, gospod doktor; zbogom, gospoda; ni mi dalo srce, da bi vas ne pogledal še enkrat. Zbogom!
- Grozd** Gospod Gornik!
- Kadivec** Stran, gospod Gornik!
- Gornik** *se okrene*
 Zbogom!
Odide.
- Grozd** *uničen*
 Matilda!
- Grudnovka** Ali ste resnično upali? Skrajni čas je bil ... glejte!
- Matilda in Kadivec** Zbogom!
Odideta
- Grozd** *počasi proti levi*
 Ostavite me! ... Kdo je razbil te šipe? —

www.omnibus.se/beseda

ISBN 91-7301-039-1